

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ  
МАРІУПОЛЬСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ  
ФАКУЛЬТЕТ ІНОЗЕМНИХ МОВ  
КАФЕДРА ГРЕЦЬКОЇ ФІЛОЛОГІЇ**

До захисту допустити:  
Завідувач кафедри  
Ю. Б. Лабецька  
(підпис)  
« 3 » січня 2024 р.

**«СТРАТЕГІЇ ДОМЕСТИКАЦІЇ ТА ФОРЕНІЗАЦІЇ В УКРАЇНСЬКОМУ  
ПЕРЕКЛАДІ ПОЕМИ В. КОРНАРОСА «ЕРОТОКРИТ»»**

Кваліфікаційна робота  
здобувача вищої освіти  
другого (магістерського) рівня вищої  
освіти  
освітньо-професійної програми  
«Переклад і міжкультурна комунікація  
(новогрецька, англійська)»  
(назва освітньо-професійної програми)  
Челпанової Аліни Миколаївни  
(прізвище, ім'я, по батькові здобувача вищої освіти)  
Науковий керівник:  
Лабецька Ю.Б. к. філол. н., доцент  
(прізвище, ініціали, науковий ступінь, вчене звання)  
Рецензент:  
Петрова Г.Л., к. філол. н., ст. викладач  
кафедри іспанської і новогрецької  
філології і перекладу Київського  
національного лінгвістичного  
університету  
(прізвище, ініціали, науковий ступінь, вчене звання,  
місце роботи)

Кваліфікаційна робота захищена  
з оцінкою «                    »  
Секретар ЕК  
«    »                      р.

Київ – 2024

## ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ВИКОРИСТАННЯ ПЕРЕКЛАДАЦЬКИХ СТРАТЕГІЙ.....	9
1.1. Підходи до перекладу, еквівалентність, адекватність та перекладацькі стратегії.....	9
1.2. Перекладацькі стратегії доместикації і форенізації.....	16
1.3. Особливості перекладу з новогрецької мови на українську .....	24
Висновки до розділу 1 .....	29
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ПЕРЕКЛАДУ ПОЕМИ «ЕРОТОКРИТ», ЗДІЙСНЕНОГО В. СТЕПАНЕНКОМ.....	32
2.1. Культурно-історичний контекст та художні особливості поеми «Еротокрит».....	32
2.2. Застосування стратегії доместикації в українському перекладі «Еротокрита».....	38
2.3. Застосування стратегії форенізації в українському перекладі «Еротокрита».....	50
Висновки до розділу 2.....	53
ВИСНОВКИ .....	56
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ .....	60

## ВСТУП

Суперечки про стратегії перекладу точилися з давніх часів. Переважно дебати сконцентровано на двох протилежних підходах до перекладу, а оцінка їхньої доречності відрізнялась відповідно до етапу розвитку мовознавства та перекладознавства, а також від відповідних наукових шкіл в різних країнах. При цьому відмінності в культурах мови оригіналу та перекладу опинилися у фокусі уваги перекладознавців лише у 18 ст. До цього дискусії велися переважно щодо того, чи варто при перекладі робити ставку на передачу форми чи сенсу оригіналу, а також щодо пошуку «золотої середини» між буквальним і вільним перекладом. На сучасному етапі ця дискусія ведеться в напрямку обґрунтування доцільності використання протилежних стратегій доместикації та форенізації.

Доместикація покликана зробити текст перекладу зручним та легко зрозумілим для читача, таким, що змальовує знайому йому реальність. При цьому перекладач має стати «невидимим», а текст перекладу має сприйматися як оригінал. Форенізація, навпаки, робить елементи чужої культури помітними для читача перекладу, при цьому текст може здатися незвичним, недостатньо адаптованим, буквальним. Такий підхід до перекладу дозволяє занурити читача у культуру мови оригінального тексту, хоча і створює певні складнощі сприйняття.

Науковим розвідкам у сфері використання перекладацьких стратегій присвячена низка праць, як українських лінгвістів, так і дослідників з інших країн світу. Вагомий внесок у розвиток теорії зробив Л. Венуті, введучи до вжитку терміни «форенізація» і «доместикація», визначив їх як ключові концепції у перекладознавстві. Ці поняття в українському перекладознавстві також використовують та аналізують у своїй працях Т. Андрієнко, Л.

Бархударов, П. Бех, О. Білоус, Г. Верба, З. Гетьман, М. Грищенко, В. Дайнеко, Р. Зорівчак, В. Карабан, Л. Коломієць, В. Коптілов, Г. Мірам, А. Науменко, О. Огуй, П. Осипов, В. Радчук, О. Чередниченко та ін.

Попри те, що домінування в практиці перекладу однієї з двох стратегій є історично зумовленим, відповідно до панівних в певний час та в певній літературній традиції настанов, все ж таки вибір однієї зі стратегій є особистим вибором перекладача, який балансує між двома стратегіями та знаходить кожного разу умовну «золоту середину». Текст перекладу при цьому розглядається як відображена в мовних формах та забарвлена свідомістю перекладача узагальнена картина світу тексту оригіналу.

Процес досягнення тексту перекладу, що може виступати еквівалентом оригіналу, ускладнюється існуючими відмінностями між мовою оригіналу і мовою перекладу, протиріччями в області систем мов, мовних норм. Кожна мова має свої особливості, які вимагають певних стратегій та підходів для точного та ефективного передавання змісту та естетичних аспектів оригінального тексту. Одним з ключових питань при перекладі є вибір між стратегіями доместикації та форенізації, які впливають на сприйняття перекладу цільовою аудиторією.

Важливим джерелом наших уявлень про доцільність того чи іншого підходу до перекладу є перекладознавчий аналіз виконаних перекладів. У випадку з перекладами художніх текстів із новогрецької на українську мову маємо справу з мовами, які належать до індоєвропейської родини, але до зовсім різних гілок, до єдиної європейської культурної традиції, але кожна зі своєю етноспецифікою. Важливою подією культурного життя українців став український переклад першого класичного твору новогрецькою мовою, – віршованого роману критського письменника Віцендзоса Корнароса «Еротокрит», виконаний Василем Степаненком. Перекладач взявся за матеріал, який є не тільки культурно маркованим, але й таким, що містить відбиток конкретної історичної доби («Еротокрит», згідно до уявлень сучасних дослідників, написано на початку 17 ст.). Аналіз використаних

автором стратегій дозволить встановити, якому підходу надає перевагу В. Степаненко та зробити припущення щодо мотивів такого вибору.

Отже наше дослідження присвячено вивченню стратегій доместикації та форенизації та аналізу їхнього використання при перекладі з новогрецької мови на українську поеми «Еротокрит», виконаном В. Степаненком.

**Актуальність дослідження** полягає у необхідності систематизації накопиченого у вітчизняній теорії та практиці перекладу досвіду використання перекладацьких стратегій доместикації та форенизації та обґрунтування використання кожної з них відповідно до специфіки вихідного тексту та настанов перекладача.

**Об'єктом дослідження** є українській переклад поеми «Еротокрит» у всій сукупності текстової, позатекстової та контекстуальної інформації. Цей епічний твір грецької літератури включено до переліку 300 шедеврів світової культури. Твір має значний культурний та літературний контекст, проте перекладів на іноземні мови наразі існує лише 4, серед них – переклад на українську мову.

**Предметом дослідження** є специфіка використання стратегій доместикації та форенизації В. Степаненком в україномовному перекладі поеми. Стратегія доместикації передбачає адаптацію оригінального тексту до мови та культури перекладу, з метою зрозумілості цільовій аудиторії. Стратегія форенизації, натомість, спрямована на збереження індивідуальності та екзотичності оригінального тексту, з метою збереження його оригінального характеру.

**Матеріалом** дослідження є оригінальний грекомовний та перекладний україномовний твір «Еротокрит», а також критичні праці, пов'язані з використанням перекладацьких стратегій та рецепцією твору в новогрецькій та українській літературній полісистемі.

**Метою** дослідження є вивчення та аналіз використання стратегій доместикації та форенизації у перекладі поеми «Еротокрит» В. Степаненком.

Аналіз перекладу дозволить з'ясувати, як саме В. Степаненко пристосував поему до української культурної та мовної специфіки, і які історичні та культурні особливості оригінального тексту вдалося зберегти. Дослідження спрямоване на визначення стратегій, які були використані у перекладі, і їхнього потенціалу для передачі естетичних, культурних та стилістичних аспектів оригінального тексту.

**Завдання** дослідження обумовлені метою роботи:

- Проаналізувати існуючі в перекладознавчій літературі трактовки понять «доместикація» та «форенізація».

- Виявити стратегії доместикації та форенізації, що були використані В. Степаненком у перекладі поеми «Еротокрит» та описати ці стратегії в світлі особливостей відтворення естетичних, культурних та стилістичних аспектів оригінального тексту.

- Дослідити, які аспекти текстової інформації оригінального твору було трансформовано В. Степаненком з метою пристосування поеми до української культурної та мовної специфіки.

- Виявити, які аспекти текстової інформації оригінального твору, що мають культурно-історичну маркованість, було успішно збережено у перекладі.

- Оцінити ефективність використаних стратегій та їх внесок у адекватність відтворення змісту і мовностилістичних домінант поеми «Еротокрит».

**Методологія дослідження.** Багатокомпонентність роботи зумовила комплексний характер дослідження. Вирішення зазначених у кваліфікаційній роботі завдань здійснено з використанням таких **методів** аналізу:

- комплексний контекстуальний аналіз оригінального тексту;

- метод зіставного лінгвостилістичного та перекладознавчого аналізу мовних та мовленнєвих структур тексту оригіналу й перекладу для виявлення спільного та відмінного в семантиці та структурі одиниць перекладу;

- контекстуально-інтерпретаційний – для аналізу текстового контексту та інтерпретації значень слів чи висловів в конкретних ситуаціях;
- описовий метод – для виявлення перекладацьких стратегій вітворення текстової інформації цільовою мовою;
- компонентний аналіз – для визначення сем лексичних одиниць, збереження яких є важливим з погляду відтворення культурно-історичної інформації оригіналу.
- метод трансформаційного аналізу – для вивчення змін, які можуть виникати в процесі перекладу або переносу тексту з однієї мови на іншу.

**Наукова новизна** роботи зумовлена новизною матеріалу дослідження – українського перекладу поеми В. Корнароса «Еротокрит». Наша робота є першою в українській елліністиці спробою комплексно описати використані перекладацькі стратегії та описати їхній внесок у створення адекватного українського перекладу грекомовного художнього твору, враховуючи часову, просторову та культурну відстань між творами оригіналу та перекладу.

**Практична значущість** дослідження полягає в можливості застосування отриманих висновків у лекціях, на семінарських та практичних заняттях з теорії та практики перекладу, контрастивної лінгвістики. Результати дослідження також можуть бути використані також у науково-пошуковій роботі студентів, в практиці викладання новогрецької мови, в практиці новогрецько-українського перекладу.

**Апробація результатів дослідження** представлена у публікаціях: у формі тез у Міжнародній науково-практичній онлайн конференції «Мови та літератури у крос-культурній перспективі» МДУ 2023 року; у формі тез у Всеукраїнській студентській науково-практичній інтернет-конференції «Мова та література в полікультурному суспільстві» МДУ 2022 року.

**Структура роботи.** Кваліфікаційна робота складається із вступу, двох розділів, висновків до кожного розділу, загальних висновків та списку використаних джерел.

У вступі обґрунтовано актуальність обраної теми, визначено об'єкт, предмет, матеріал і методи дослідження, сформульовано мету та завдання роботи, а також визначено практичну цінність та наукову новизну результатів дослідження.

У першому розділі «Теоретичні засади використання перекладацьких стратегій» розглядаються різні підходи до визначення перекладацьких стратегій, їх класифікації, досліджуються особливості їх використання, значення та роль у сучасному перекладознавстві, визначається характеристика матеріалу дослідження й критерії добору. Ці питання висвітлюються у трьох підрозділах.

Другий розділ «Аналіз перекладу поеми «Еротокрит» В. Степаненком» присвячений практичному вивченню специфіки використання перекладацьких стратегій доместикації та форенізації при перекладі з новогрецької мови на українську та опису їх особливостей.

Загальні висновки містять узагальнення й результати, отримані під час дослідження, в них прогнозуються можливі подальші напрямки дослідження.

Список використаних джерел та літератури складається зі 74 позицій та містить бібліографічні відомості про використані словники, наукові публікації українських та іноземних дослідників, що були використані для проведення дослідження.



## **РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ВИКОРИСТАННЯ ПЕРЕКЛАДАЦЬКИХ СТРАТЕГІЙ**

### **1.1. Підходи до перекладу, еквівалентність, адекватність та перекладацькі стратегії**

Переклад є невід'ємною складовою міжкультурної комунікації, яка відіграє важливу роль у забезпеченні взаєморозуміння та обміну інформацією між різними мовними та культурними спільнотами. У світі глобалізації та зростаючої міжнародної взаємодії, вивчення та розуміння теоретичних основ перекладу має велике значення для професіоналів у сфері мовознавства, перекладу та міжкультурної комунікації [12, с.148].

Однією з ключових теоретичних основ перекладу є принцип еквівалентності, який визначає, що мета перекладу полягає у забезпеченні максимально можливого зближення між оригінальним текстом та перекладом. Цей принцип розглядається з різних ракурсів, таких як лексична, граматична та семантична еквівалентність, що забезпечують точність та адекватність перекладу. Однак, існує дебата щодо рівня еквівалентності, оскільки в окремих випадках повне зближення може бути неможливим через культурні або лінгвістичні відмінності між мовами. Вченими, такими, зокрема, як С. Влахов і С. Флорін, Р. Зорівчак, В. Крупнов, О. Реформатський, В. Рєпін, А. Супрун, В. Уваров, досліджено труднощі, пов'язані з адекватним перенесенням у перекладний текст усього масиву культурної інформації, закодованої в реаліях, що містяться в першотворі [17, с. 28].

Інший важливий аспект теоретичних основ перекладу полягає у розумінні культурного контексту. Культурні нюанси та конотації можуть бути важливими для повного розуміння тексту, тому перекладач повинен мати глибоке знання культури мови-джерела та мови, на яку здійснюється переклад.

Розуміння культурних особливостей допомагає уникнути неправильного тлумачення та забезпечити адекватність перекладу для цільової аудиторії.

Додатково, теоретичні основи перекладу включають в себе розгляд лінгвістичних аспектів. Лінгвістичні аспекти перекладу націлені на забезпечення точності та адекватності передачі мовних елементів. Серед них важливе місце займають фонетика, морфологія, синтаксис, семантика та лексика. Перекладач повинен вміло використовувати відповідні вирази й відтворювати нюанси значень слів, щоб зберегти семантичну точність оригіналу. Крім того, розуміння культурних та історичних контекстів важливо для правильного інтерпретування і вибору мовних засобів у перекладі. Такий комплексний підхід дозволяє забезпечити якісний та вірний переклад тексту, враховуючи не лише його структуру, а й глибші лінгвістичні аспекти [13, С. 37- 40].

Американський лінгвіст Роман Якобсон у своїй публікації «On Linguistic Aspects of Translation» висловлював думку, що «значно поширена практика міжмовної комунікації, зокрема перекладацька діяльність, має постійно перебувати під пильним наглядом лінгвістичної науки. Важко переоцінити, наскільки велика нагальна потреба, а також якою є теоретична та практична цінність двомовних словників, які надавали б ретельно виконані порівняльні дефініції усіх відповідних одиниць стосовно їх значення та сфери вжитку». Працюючи над своєю теорією інтерпретації вербальних знаків, Якобсон прийшов до висновку, що «значенням будь-якого лінгвістичного знаку є його переклад на іншу мову». Він стверджував, що «наука про мову не може інтерпретувати жодного лінгвістичного явища без перекладу його знаків в інші знаки тієї самої системи або в знаки іншої системи». З цього висновку він розробив відому типологію перекладів, яка включає інтралінгвістичний переклад (тобто внутрішньомовний, де знаки однієї мови пояснюються за допомогою знаків тієї ж мови), інтерлінгвістичний переклад (тобто міжмовний, де знаки однієї мовної системи замінюються знаками іншої) і інтерсеміотичний переклад (тобто міжсистемний, де твір, створений за

допомогою знаків однієї системи, замінюється твором, створеним за допомогою знаків іншої системи) [42, С, 138-142]. Прихильники лінгвістичної теорії визначали процес перекладу як мовну діяльність, вважаючи, що цей процес обумовлений різницями у структурах і правилах функціонування мов, що беруть участь у ньому. Вони стверджували, що саме ці відмінності становлять основні труднощі перекладу. Засновуючись на вивченні мови як системи та її функціонування у мовленні, лінгвістична теорія внесла внесок у розуміння перекладу як продукту та процесу міжмовної діяльності. Л. Бархударов, визначаючи переклад як «перетворення мовленнєвого твору на одній мові в мовленнєвий твір на іншій мові при збереженні плану змісту, тобто значення», підкреслював текстотвірний аспект перекладу та важливість типологічних досліджень тексту. Ця концепція фактично визначала лінгвістичну теорію перекладу як «порівняльну лінгвістику тексту» [37, с. 67].

Необхідно також зазначити, що переклад – це творчий процес, і не завжди існує одне «правильне» рішення. Перекладачі повинні приймати рішення щодо варіантів перекладу на основі своєї професійної компетенції, критичного мислення та естетичного почуття. Використання теоретичних підходів та методологій допомагає перекладачам у процесі прийняття обґрунтованих рішень задля досягнення кращих результатів. Тому основне завдання перекладача — вміло використати існуючі перекладацькі стратегії для того, щоб текст перекладу передавав усю інформацію, закладену в тексті оригіналу при дотриманні відповідних норм мови. Досвідчений перекладач не дасть цим площинам перетнутися, адже у «художнього перекладі є свій творець, свій мовний матеріал і своє життя в мовному, літературному і соціальному середовищі, що відрізняється від середовища першотвору» [20, С, 9–13].

У ширшому контексті, перекладність означає здатність відтворити текст однією мовою за допомогою іншої. Протягом історії існували суперечки щодо

перекладності та/або неперекладності текстів, і сьогодні не існує єдиної прийнятої точки зору щодо цієї проблеми.

Стосовно концепцій перекладності/неперекладності теоретики та практики перекладу висловлювались ще за стародавніх часів, вважаючи що при перекладі втрачаються важливі аспекти тексту оригіналу. Горацій та Цицерон обговорювали використання дослівного перекладу та перекладу за змістом. Цицерон стверджував: «І я не перекладав їх як перекладач, а як оратор, зберігаючи ті ж ідеї та форми, або, як можна сказати, «фігури» думки, але в мові, яка відповідає нашому вживанню. При цьому мені не було потрібно перекладати слово в слово, але я зберігав загальний стиль та силу мови». Цицерон погоджувався з використанням перекладу за змістом. Святий Єронім мав іншу думку, він вважав, що необхідно використовувати стратегію дослівного перекладу, особливо при перекладі Святого Письма [16, с. 75].

«І тому нехай кожен знає, що жодний твір, пов'язаний та підпорядкований законам ритму, не може бути перекладений зі своєї мови іншою без порушення усієї його насолоди та гармонії. У цьому причина, чому Гомер не перекладався з грецької латиною, подібно до інших творів, що дійшли до нас від греків. І такою ж є причина, чому вірші Псалтирю позбавлені насолоди музики та гармонії, адже вони були перекладені з єврейської грецькою, а з грецької латиною, і вже у першому перекладі уся насолода гармонії зникла» [21, с. 46] – таку думку висловлював Данте Аліг'єрі. Песимізм щодо процесу перекладу був доволі поширеним явищем, схожих принципів дотримувався також В. Гумбольдт та надалі його послідовники В. Коллер та Л. Вайсгербер.

Один з найбільш відомих прихильників неперекладності у вітчизняній класичній традиції був О. Потебня. Видатний лінгвіст зосереджує особливу увагу на нетождності знакових систем мов, що проявляється у відмінностях лексичної, емоційної та стилістичної структури кожної мови. У своїй статті «Мова і народність» вчений приводить такі аргументи: «Якщо слово однієї мови не покриває слова іншої, то тим менше можуть покривати один одного

комбінації слів, картини, почуття, порушені мовленням; їхня «сіль» зникає при перекладі; гостроти не перекладаються. Навіть думка, відірвана від зв'язку з мовленнєвим виразом, не покриває думки оригіналу» [29, с. 38].

**Перекладацькі стратегії** представляють собою набір вироблених методів та підходів, які перекладач використовує для передачі значення тексту з однієї мови на іншу. Ці стратегії можуть бути класифіковані за різними критеріями, такими як семантичні, структурні та функціональні. Істотним є те, що вибір конкретної стратегії залежить від контексту, мети перекладу та особистих уподобань перекладача.

Роль перекладацьких стратегій надзвичайно важлива у забезпеченні точності та адекватності перекладу. Вони дозволяють перекладачу вибирати найбільш підходящі засоби враховуючи специфіку тексту, його контексту та аудиторії. Розуміння цих стратегій допомагає ефективно вирішувати труднощі перекладу, пов'язані з культурними різницями, відмінностями у структурі мов та іншими факторами. Однією з ключових ролей перекладацьких стратегій є визначення лексичного еквіваленту. У випадках, коли точний лексичний еквівалент відсутній або має відмінності в сенсі, перекладач використовує стратегії семантичного перекладу. Вони дозволяють зберігати основне значення та інтенцію автора, незважаючи на різницю в конкретних словах [31, С, 49-50].

Вивчення та розуміння ролі перекладацьких стратегій є важливим аспектом сучасної перекладацької науки. Стратегії в перекладі не лише визначають спосіб, яким перекладач вирішує виникаючі труднощі, але й впливають на якість та ефективність всього процесу перекладу. Проблемам визначення перекладацьких стратегій і тактик було присвячено чимало праць відомих зарубіжних і вітчизняних учених, як-от: І. С. Алексєєва, В. С. Виноградов, В. М. Ілюхін, Т. М. Корольова, Н. С. Ольховська, В. В. Сдобніков, Л. М. Черноватий, А. Chesterman, L. Venuti та інші. Праці вітчизняних

науковців, зокрема, Т.П. Андрієнко, В. О. Вуколової, М. П. Головіна, Т. А. Кравцової, О. М. Муравйової, О. В. Обозної, Л.В. Савицької.

Структурні перекладацькі стратегії відіграють ключову роль у збереженні синтаксичної правильності та структурної логіки тексту. Перекладач вирішує, чи залишити структуру оригіналу, чи адаптувати її до структурних норм цільової мови. Це може включати перестановку слів, реконструкцію фраз та інші методи для забезпечення зрозумілості та природності тексту.

На функціональному рівні перекладацькі стратегії впливають на те, як ефективно переклад виконує свою мету. Перекладач розглядає, яким чином можна передати не лише лексичне значення, але й виразність, стиль та інші функціональні аспекти оригіналу. Це стає особливо важливим у випадках перекладу художніх або спеціалізованих текстів [28, с. 198].

Робота перекладача полягає не лише в виборі стратегій, але й у відповідальності перед мовним і культурним співтовариствами. Ретельне обґрунтування вибору стратегій, врахування контексту та співпраця з замовниками є ключовими елементами успішного перекладу.

У сучасному світі, де глобалізація визначає взаємодію між різними культурами та мовами, переклад відіграє важливу роль у сприйнятті інформації та розумінні текстів. Вибір перекладацьких стратегій є складним завданням, оскільки він залежить від безлічі контекстуальних факторів. Розглянемо, як контекстуальні аспекти впливають на вибір стратегій перекладу та як це впливає на якість та ефективність перекладу.

- Лінгвістичний контекст є одним з ключових факторів у виборі перекладацьких стратегій. Різні мовні структури та граматичні особливості можуть вимагати різних підходів. Наприклад, укладання родових та числових форм у мовах може змінювати спосіб передачі інформації.

- Культурні відмінності впливають на сприйняття та розуміння слів та виразів. Перекладач повинен враховувати соціокультурні нюанси,

використовуючи адаптацію або трансляцію для забезпечення відповідності культурному контексту.

- Вибір стратегій також залежить від тематики тексту. Наприклад, в технічних або наукових текстах важливо зберегти точність, тоді як у художніх творах емоційна відтворюваність може бути ключовою.
- Врахування обставин та мети перекладу є необхідним для визначення стратегій. Формальний переклад для документації може відрізнятися від неофіційного перекладу для масової аудиторії.
- Орієнтація на аудиторію грає важливу роль. Перекладач повинен розуміти, для кого він перекладає, та вибирати стратегії, що найкраще передають зміст цільовою аудиторії [17, С. 56–60].

Контекстуальні фактори є вирішальними у виборі перекладацьких стратегій. Врахування лінгвістичних, культурних, тематичних та ситуаційних аспектів допомагає забезпечити точність та адекватність перекладу. Розуміння важливості контексту дозволяє перекладачам створювати текст, що відповідає вимогам різноманітних комунікаційних ситуацій та задовольняє потреби різних аудиторій. Ці аспекти важливі для розуміння та поліпшення якості перекладу. Перекладач повинен бути здатним адаптувати переклад так, щоб відповідати культурному контексту, тому що культурні відмінності також можуть створювати виклики у використанні перекладацьких стратегій. Те, що є прийнятним або зрозумілим у одній культурі, може бути неприйнятним або незрозумілим в іншій [30, с. 250].

У великій мірі, успішність перекладу залежить від вміння перекладача ефективно вирішувати ці проблеми та виклики. Досвід та глибокі знання обох мов сприяють поліпшенню якості перекладу. Збалансований підхід дозволяє перекладачам успішно вирішувати завдання, пов'язані із складним процесом перекладу.

## 1.2. Перекладацькі стратегії доместикації і форенізації

Переклад є однією з найважливіших складових міжнародного спілкування та обміну інформацією. Його значення зростає з кожним роком, оскільки світ стає все більш глобалізованим і зв'язаним. Однак, процес перекладу є складним завданням, яке вимагає вміння та стратегій для ефективного відтворення значення тексту з однієї мови на іншу.

Відповідно, перед перекладачем виникає проблема, для вирішення якої йому необхідно обрати одну з відомих стратегій перекладу. У сучасному перекладознавстві протиставляються дві основні стратегії, визначені німецьким дослідником Ф. Шлейермахером, які акцентують увагу не лише на мовній структурі та її елементах, але й враховують культурний аспект оригіналу. Перша стратегія має на меті відтворити текст оригіналу мовними засобами мови перекладу, не адаптуючи його, не спрощуючи та не шкодячи задуму автора оригінального тексту (форенізація/очуження). Друга використовує нейтралізацію якихось культурних елементів, особливостей авторської мови, задля полегшення розуміння тексту читачем (доместикація/домашнення). Обидві ці стратегії є актуальними, а вибір однієї чи іншої повністю залежить від мети, з якою робиться переклад та особистого рішення перекладача [52, с. 208].

У світі перекладу та міжкультурного спілкування значення доместикації та форенізації важко переоцінити. Обидва підходи мають свої переваги та недоліки, і їхнє вдале поєднання залежить від контексту, типу тексту та особливостей аудиторії. У міру розвитку технологій та збільшення обсягів інформації, перекладачі знаходяться перед важливим завданням вибору ефективних стратегій для забезпечення ефективного міжкультурного обміну та взаєморозуміння [50, С, 36-37].

Розвиток стратегій перекладу є неперервним процесом, що відбувається протягом багатьох століть. Від самого початку перекладу люди шукали способи досягнення якісного перекладу, що відповідає вимогам часу та ситуації. Стародавні перекладачі використовували різні підходи, такі як



дослівний переклад або вільний переказ, щоб передати сенс оригінального тексту. З часом розвиток стратегій перекладу став більш систематичним та науковим. Однак, навіть з усіма сучасними технологіями, виклики перекладу залишаються. Саме тому перекладачі постійно вдосконалюють стратегії, щоб краще відповідати потребам сучасного світу.

У художньому перекладі як і будь-якому іншому, головною метою є досягнення адекватності, тобто збереження естетичних, емоційних та художніх якостей оригінального твору. Під час процесу перекладу, перекладач стикається з великою кількістю труднощів. Намагаючись подолати ці труднощі, він має обрати належні стратегії перекладу. Проте іноді, як стверджує американський лінгвіст Ю. Найда, культурні розбіжності можуть створювати набагато більше перекладацьких дилем, ніж розбіжності у структурі мов. Навіть споріднені мови мають досить великий пласт лексики, що містить у собі культурні компоненти, які відображають історичні або культурні події того чи іншого народу та, відповідно, впливають на лексичний склад мови [26, с. 184].

У контексті сучасних теорій перекладу, К. Норд вирізняє два ключові підходи: документальний та інструментальний переклад. Підібравши концепцію формальної еквівалентності Ю. Найди, вона пропонує ці два способи як засоби досягнення різних цілей тексту перекладу (цільового).

Документальний переклад, подібно до ідеї формальної еквівалентності, розглядається як метод створення цільового тексту, де «налаштування» вихідного тексту залишається незмінним, але забезпечується зрозумілість для читача. Цей підхід ставить перед собою завдання збереження вихідного контексту, важливого для вдалих перекладів, одночасно забезпечуючи зручність читання [50, С, 53-57].

Інструментальний переклад, з іншого боку, прагне до ефекту, коли читачі не відчують, що читають переклад. Це визначається використанням широкого спектру нормалізації та прихованої культурної заміни. Тут фокус на

максимальній адаптації тексту для цільової аудиторії і усунення ефекту «невідчуття перекладу» є ключовими аспектами [50, с. 57].

Аналізуючи роль перекладу в аналітичній структурі Б. Гатіма та І. Мейсона, виділяється важливість відповідності перекладу конкретній аудиторії та завданню. Їхні теорії, хоча стосуються різних типів текстів, об'єднуються у вимогах до перекладача: розуміння та врахування навичок аудиторії для ефективного та корисного перекладу.

У цьому контексті, погляди К. Норд набувають особливого значення, оскільки її перспектива доместикації розглядається через призму культурної асиметрії та культурної політики. Це додає унікальну динаміку в її трактування різноманіття текстових шаблонів та традицій.

Хоча здається, що англійська риторика залишається домінуючою, текстові шаблони та традиції, за словами Гатіма та Мейсона, змінюються. Важливим є усвідомлення перекладачем цього постійного процесу та гнучкість у використанні різних стратегій для збереження аутентичності тексту.

У контексті діяльності перекладача, поняття стратегії перекладу пов'язане з плануванням своєї роботи. Загалом, стратегія визначає конкретний план для досягнення певної цілі.

Стратегія перекладу не передбачає жорсткої послідовності дій, але забезпечує гнучке використання різних методів і технік перекладу, заснованих на обраних орієнтирах та загальній лінії перекладу. Вибір цієї лінії залежить від багатьох факторів, таких як репрезентативність перекладу, точність передачі фактичної інформації з оригіналу, цілі створення тексту, його тон та стилістичні особливості, а також авторський погляд на текст. Кожен з цих чинників має свою вагу і роль, і їх значення може варіюватися в кожному конкретному випадку. Отже, шлях перекладача в кожному випадку буде унікальним. Вітчизняні дослідники приділяють багато уваги визначенню самого терміну “стратегія перекладу”. К. Є. Калінін доходить висновку, що стратегія становить певний загальний план, якому притаманна кінцева мета, а

також передбачає перелік завдань, послідовне вирішення яких має вести до досягнення цілі. Ю. Гольц-Мянттарі стверджує, що сенс перекладацьких дій у рамках обраної стратегії перекладу зводиться до того, щоб створити продукт для потреб інших людей у певних цілях [15, С 188-190].

П. Ньюмарк стверджує, що саме культура є тим елементом, який ускладнює процес досягнення адекватності перекладу, через те, що не всі культурні реалії тексту оригіналу можуть бути зрозумілі цільовим читачам тексту перекладу. З метою точного відтворення культурних особливостей або ж, навпаки, адаптації до культури отримувачів вихідного тексту, перекладачі використовують дві стратегії: форенізацію (відчуження) та доместикацію (одомашнення). Доместикація і форенізація є двома основними стратегіями перекладу, які суперечать одна одній, але забезпечують лінгвістичну та культурну єдність. Відомо, що художній переклад як культурний феномен надзвичайно чутливий до всіх культурних та суспільно-політичних трансформацій. Сучасні суспільні виклики та потреби впливають на лінгвістичні дослідження, особливо щодо вибору стратегій перекладу та пошуку нових форм відображення реальності. Проблема художнього перекладу стає особливо актуальною при визначенні стратегії відтворення мови та культури оригіналу [47, С 171-173].

Наприклад, у Китаї в період Руху нової культури, Лу Сюнь і Цюй Цюбай відстоювали переваги буквального перекладу. Вони вважали, що переклад повинен передавати “екзотичний настрій”. Але є деякі вчені, які виступають за більш вільний переклад, Го Моруо був одним із них. Він стверджував, що дослівний переклад завдасть шкоди вишуканій мові, хоча значення слів може бути втрачено при вільному перекладі, тобто при використанні стратегії доместикації, чарівність оригіналу можна було вловити [59, с. 24].

Важливо зазначити що терміни «форенізація» і «доместикація» були введені Л. Венуті, який зауважував, що весь текст перекладу є адаптацією оригіналу, тобто доместикацією, хоча сам дослідник був прихильником

форенизації. Терміни «форенізація» і «доместикація» в українському перекладознавстві використовують такі дослідники як І. Корунець та Л. Коломієць, проте частіше зустрічаються назви «очуження» та «одомашнення» (М. Іваницька, А. Якимчук, М. Пилипчук), іноді можна зустріти використання таких понять як «тенденція» та «традиція» (В. Подміногін) або «адаптивний» та «резистивний» переклади (І. Ключанов). Доместикація може призводити до втрати оригінального характеру джерела. Оригінальні мовні та культурні висловлювання можуть бути замінені на більш звичні або зрозумілі вирази, що призводить до втрати унікальності та специфічності тексту.

Конфлікт між доместикацією та форенізацією в перекладі не обмежується лінгвістичними аспектами. Скоріш за все, він є культурним та політичним розширенням стародавньої дискусії про вільний та дослівний переклад. Це протистояння відзначається не лише боротьбою з мовною формою, а й визначається стратегічними рішеннями, які відображають відносини між культурами та політичні реалії.

Стратегія доместикації використовувалась перекладачами ще з часів Римської імперії. Перекладачі того періоду не лише упустили всі іншопольтурні маркери, які були присутні в грецьких текстах, але й активно вносили алюзії на римську культуру та змінювали імена грецьких поетів на свої власні. Вони намагалися перекласти твори так, щоб вони здавалися оригінальними творами римських авторів [16, С 193-195].

Ця стратегія була використана з метою адаптувати грецькі тексти до римського культурного контексту та наблизити їх до аудиторії, яка мала римську культурну ідентичність. Перекладачі намагалися забезпечити зрозумілість та доступність тексту для своєї аудиторії. Це дозволило їм привернути більше уваги та зацікавленості до перекладених творів. Хоча такий підхід може викликати питання про точність та вірність передачі оригінального тексту, його культурних нюансів та автентичності, стратегія доместикації відіграла важливу роль у поширенні грецької літератури в Римській імперії та сприяла її впливу на римську культуру [16, с. 198].

Слід підкреслити, що стратегія доместикації може призводити до втрати контекстуального значення та нюансів оригінального тексту. Певні вирази, фрази або культурні аспекти можуть бути неправильно або не повністю передані через адаптацію до цільової культури. Також може призводити до втрати мовної виразності та оригінальних стилістичних рішень. У процесі адаптації текст може стати менш живим, менш образним та менш ефективним у передачі відчуттів та ідей, що були передані в оригінальному тексті. Проте доместикація дозволяє адаптувати текст до мови та культурного контексту цільової аудиторії. Це сприяє розумінню та сприйняттю тексту без необхідності вивчення оригінальної мови або культурних особливостей; окрім того, вона робить текст більш доступним для широкої аудиторії та дозволяє враховувати місцеві норми, стандарти та культурні вимоги. Це сприяє впровадженню тексту в новому контексті та забезпечує його відповідність місцевим потребам та очікуванням [45, с. 172].

Деякі вчені, такі, поділяють погляд, що доместикація представляє собою тип перекладу, де використовується прозорий і вільний стиль з метою зменшення незвичайності іноземного тексту для читачів цільової мови, стверджують М. Шатлворс і М. Коуві. З іншого боку, форенізація визначається як створення цільового тексту, який усвідомлено порушує норми вихідної мови, зберігаючи певний елемент чужорідності оригіналу.

Стратегії доместикації та форенізації конфліктують і взаємодіють. Погляди французького перекладача та теоретика А. Бермана, які вплинули на пізніші праці таких вчених, як Ю. Венуті та Ф. Шлейєрмахер, розкривають комплексність проблем перекладу та культурної взаємодії.

Антологія ідей А. Бермана виходить за рамки традиційних підходів до перекладу. З одного боку, він підтримує ідею «сприйняття іноземного як іноземного», закликаючи перекладача взаємодіяти з «іншим» менталітетом та культурою. Тут він унаслідував ідеї антропології та герменевтики, підкреслюючи важливість постійної взаємодії у процесі перекладу [49, с. 286].

З іншого боку, Берман попереджає про небезпеку сліпого нівелювання «чужого» під «своє» або безумовного засвоєння «чужого» як «свого». Такий підхід може призвести до втрати унікальності тексту та його комунікативного ефекту. Він виражає обурення щодо тенденції «одомашнення» текстів, яку перекладачі іноді виявляють, осягаючи текст через призму етноцентризму. Також Берман виявляє тенденцію до засудження «одомашнення» текстів, якщо воно переходить межі і стає засобом втрати культурної та комунікативної цінності. Його підхід відкриває погляд на переклад як на багатоаспектний процес, який повинен враховувати культурні контексти та індивідуальні особливості кожного тексту [46, с. 150].

У сучасному світі різниця між країнами поступово зменшується, що призводить до поширення «глобалізації» як тенденції у світовому розвитку. У контексті цього великого культурного злиття, використання стратегії форенізації у перекладі може бути дуже корисним. Вона дозволяє ознайомити читачів з інших країн з історією та культурою країни мови оригінального твору. Таке використання форенізації сприяє досягненню мети міжкультурної комунікації. Найбільшого поширення форенізація отримала за часів романтизму, коли була популярною думка, що читач тексту перекладу має отримати нові знання та враження від іншопольованого твору у повній мірі. Мета форенізації полягає в збереженні жорсткості, «шороховатості», відчуженості у культурному плані вихідного тексту від мови перекладу [58, с. 242].

Безперечно, використання стратегії очуження в перекладі дозволяє не лише передати зміст оригінального тексту, але й внести нові лексичні одиниці до мови перекладу. Це створює можливість збагатити та розширити лексичний запас мови перекладу шляхом впровадження нових термінів, фраз, або виразів, які можуть бути унікальними для конкретного тексту-джерела.

Таке збагачення мови перекладу сприяє точнішій передачі нюансів і специфіки оригінального тексту. Використання нових лексичних одиниць допомагає перекладачеві зберегти особливості мови та стилю вихідного

тексту, забезпечуючи відтворення його автентичного виразу. Крім того, це дає можливість зблизити перекладений текст з цільовою аудиторією, оскільки впровадження нових лексичних одиниць може враховувати її особливості, потреби та контекст.

Таким чином, стратегія очуження у перекладі не лише допомагає передати зміст оригінального тексту, але й відкриває можливості для збагачення та розширення лексичного резонансу перекладу за рахунок нових лексичних одиниць, які походять з вихідного тексту [49, с. 84].

Українське перекладознавство пройшло довгий шлях у розвитку стратегій перекладу, від початкових етапів до сучасних підходів. Ось кілька ключових моментів у розвитку стратегій перекладу в українському перекладознавстві:

- Класичний період: у початковій фазі розвитку українського перекладознавства переклад виконувався переважно у вербальній формі без збереження структурних та стилістичних особливостей оригіналу. Основним завданням було передача змісту.

- Функціонально-комунікативний підхід: В середині ХХ століття українські перекладачі почали звертати більшу увагу на сприйняття тексту цільовою аудиторією. Переклад став орієнтованим на комунікативну функцію, наголос зміщувався зі змісту на ефективну передачу інформації та сприйняття тексту.

- Культурологічний підхід: у другій половині ХХ століття в українському перекладознавстві з'явився акцент на культурологічні аспекти перекладу. Перекладачі стали враховувати не лише лінгвістичні особливості, але й культурний контекст оригіналу та цільової культури. З'явилися стратегії доместикації та міжкультурного перекладу.

- Постмодерністський підхід: В сучасному українському перекладознавстві спостерігається розширення поняття перекладу. Перекладачі не обмежуються лише передачею тексту, але активно

використовують креативні та інтертекстуальні стратегії. Вони займаються реконструюванням тексту, адаптацією до нових контекстів та створенням нових текстуальних форм [15, С, 188-190].

Істотний внесок у дослідження проблеми художнього перекладу зробили відомі українські лінгвісти та перекладознавці: Т. Андрієнко, Л. Бархударов, П. Бех, О. Білоус, Г. Верба, З. Гетьман, М. Грищенко, В. Дайнеко, Р. Зорівчак, В. Карабан, Л. Коломієць, В. Коптілов,, Г. Мірам, А. Науменко, О. Огуй, П. Осипов, В. Радчук, О. Чередниченко та ін.

Розвиток стратегій перекладу – це постійний процес, який відбувається відповідно до змін у суспільстві, технологіях та культурних особливостях. Він вимагає постійного навчання, дослідження та вдосконалення. Перекладачі мають бути гнучкими та відкритими до нових методів, щоб забезпечити якісний і точний переклад, що задовольняє потреби сучасного світу.

### 1.3. Особливості перекладу з новогрецької мови на українську

Переклад є складним мистецтвом, особливо коли йдеться про переклад між двома мовами, що мають середній рівень спорідненості, такими як новогрецька та українська. Обидві мови мають свої унікальні особливості, які необхідно враховувати при перекладі для забезпечення точності та передачі сенсу оригінального тексту.

Культура є невід'ємною частиною мови, і перекладач повинен враховувати культурні реалії обох мов для точної передачі культурного колориту тексту. Новогрецька мова має довгу історію та велику кількість культурних компонентів, які впливають на вживання слів, фраз, метафор та інших лінгвістичних елементів. Українська мова в свою чергу також володіє культурними та соціальними особливостями, що відображаються у мовленні. Тому перекладачу необхідно ретельно вивчати та розуміти обидва культурні контексти, щоб забезпечити відтворення не лише лінгвістичного, а й культурного змісту [5, с. 134].



Новогрецька мова, як і більшість індоєвропейських мов, є представником флективного ладу, що визначається гнучкістю граматичної системи та здатністю слова змінюватися залежно від різних морфологічних категорій. Протягом всієї історії грецької мови, граматики залишалася в основному незмінною, і хоча відбувалися деякі спрощення, наприклад, у зникненні двоїстого числа, грецька мова все ще зберігає свою флективність [9, с. 27].

Однією з особливостей грецької мови є збереження різних форм відмінювання іменників та прикметників. Хоча деякі відмінкові форми, такі як інструментальний відмінок, зникли на різних етапах розвитку мови, інші залишаються недоторканими. Також важливо відзначити, що грецька має три категорії роду іменників, а саме чоловічий, жіночий і середній рід, що свідчить про високий ступінь мовної гнучкості [9, С, 48-50].

У сфері дієслів грецька вражає своєю деталізацією та широкими можливостями вираження відтінків. Дієслова змінюються за відмінами, часом та особою, забезпечуючи багатий вибір засобів для виразу різних ситуацій. Важливо відзначити, що грецька мова використовує інфінітив дієслів, що дозволяє будувати складні конструкції та виражати різноманітні відтінки значень.

Синтаксична структура грецької мови також варта уваги. За всіх періодів її розвитку грецька відрізнялася відносною свободою порядку слів, оскільки синтаксичні відносини часто виражалися за допомогою відмінкових закінчень. Ця особливість робила можливим побудову довгих та складних речень. Навіть із зміною порядку слів, грецька мова зберігає високий рівень виразності.

Ще однією цікавою рисою грецької мови є її багатий словниковий запас. Словниковий склад грецької мови включає слова індоєвропейського походження, але також із запозиченими термінами з інших діалектів та культур. Значна частина сучасної грецької лексики успадкована від давньогрецької, з деякими словами, що змінили своє значення [9, С, 97-102].

Новогрецька мова має свою багату лексичну систему зі специфічними словами, ідіомами та виразами. Перекладачу потрібно вміло вибирати відповідні українські еквіваленти, які зберігатимуть сенс оригіналу. Деякі вирази можуть бути культурно маркованими, тому важливо знати особливості обох культур, щоб передати виразність і характер тексту.

Не менш важливим аспектом є передача поетичності та ритму віршованих текстів. Перекладачу необхідно знайти баланс між точністю передачі змісту та збереженням поетичності, ритму та рим в українському перекладі [28, с. 183].

Основні проблеми, які виникають при перекладі з грецької мови на українську можна поділити на дві категорії – лексичні та граматичні. Ці проблеми виникають як наслідок відмінностей у лексичній, граматичній та стилістичній системі двох мов. При порівнянні граматичних категорій і форм двох іноземних мов можна помітити три основні феномени: 1) відсутність тієї чи іншої категорії в одній з двох мов, 2) часткова відповідність; 3) повна відповідність. Зазвичай необхідність у здійсненні трансформацій виникає в першому та другому випадках. В українській мові, на відміну від грецької, відсутні такі граматичні категорії, як артикль, є деякі невідповідності у категорії числа, видів пасивного синтаксису, також спостерігаються деякі невідповідності форм неозначеного стану, дієприкметників і дієприслівників тощо [9, с. 194].

Щодо структурних змін у процесі перекладу, не можна не звернути увагу на проблеми, пов'язані з перекладом речень зі зворотним порядком слів. Отже, перекладачеві часто доводиться вдаватися до різних трансформацій у процесі роботи над текстом. Дуже часто граматичні трансформації необхідні в процесі передачі відповідних синтаксичних форм через часткової невідповідності їх значення та вживання. Такі невідповідності спостерігаються, наприклад, при вживанні категорії числа. Іменники в грецькій мові, як і в українській, мають форму однини і множини, але в деяких випадках вживання цих форм відрізняється від української мови [9, с. 214].

Розглядаючи розбіжності в лексичній системі можна виділити деякі причини, з яких виникає необхідність здійснення лексичних трансформацій:

- Перша причина полягає у тому, що при називанні предметів у різних мовах виділяються різні ознаки тих самих предметів. Наприклад, слово «γυαλιά» і «окуляри». У грецькій мові акцент на матеріалі, з якого зроблений певний предмет, а в українській мові на його функції – «очі».

- Наступна причина для здійснення лексичних трансформацій полягає у різниці в лексичних значеннях слів. У кожній мові слово має власне життя, що тісно пов'язане з особливостями лексико-семантичної системи даної мови. Слово може мати значення різних типів, його значення може розширюватися або звужуватися, ставати більш конкретним або абстрактним.

- Також причина, з якої здійснюються лексичні трансформації при перекладі, полягає у різниці в поєднуваності слів. Слова пов'язані одне з одним відповідно до правил, існуючих у кожній мові. Варто зауважити, що поєднуваність слів безпосередньо пов'язана з тим, наскільки вживані одне з одним поняття у тій чи іншій мові.

- Остання причина – під час перекладу також можуть зустрічатися різні кліше, слова та словосполучення, які використовуються в мовленні користувачів цієї мови. Ці вирази не є фразеологічними одиницями, але вони стійкі, і, на відміну від фразеологічних одиниць і стійких словосполучень, вони ніколи не підлягають трансформації шляхом введення додаткових слів або заміни одного з компонентів [23, С, 280-282].

Ще однією важливою рисою грецької мови є існування різних діалектів. Кожен з них відрізнявся у вимові, лексиці та граматиці, що створювало багатозарову та різноманітну лінгвістичну картину. Використаний В. Корнаросом в «Еротокриті» критський діалект є одним з георгафічних різновидів новогрецької мови, що використовується в основному на острові Крит, проте й за його межами, зокрема у селищі Хамідіє Сирії та на узбережжі Малої Азії, де у 1923 році оселилися мусульмани з Криту. Навіть на

педагогічному рівні він отримав визнання, оскільки з 2019 року викладається у Критському університеті. Цей діалект має свої власні, унікальні особливості, які відділяють його від інших форм грецької мови Критський діалект використовується не лише на самому острові, але й за його межами [60, с. 274].

Процес активного розвитку цього діалекту датується кінцем середньовіччя, коли він трансформувався у літературну мову та проявив себе у творчості таких поетів, як Вітцензоса Корнароса і Георгіоса Хортациса, а також в критському театрі та народних чотиривіршах (μαντινάδες). В епоху Відродження на Криті виникла ідіоматична загальна мова, яка взяла свій початок у творчості. Згідно з дослідженнями Андре Мірабеля, діалектична критська мова значно вплинула на сучасну новогрецьку. Нині критський діалект не знаходиться під загрозою зникнення, що є рідкістю для мовних менших груп, оскільки у багатьох регіонах острова він єдиним варіантом усної мови [66, с. 277].

У 19 столітті вчений Вільям Мартін Лік та Роберт Пешлі провели обширне дослідження діалектів у грецькому просторі. Щодо критського діалекту, Лік зазначив, що він не так сильно піддався впливу італійської мови, як це можна було очікувати завдяки тривалим стосунки Криту з Венецією. Також він відзначив, що, за винятком деяких слів, діалект зберігав елементи античної грецької мови та його цілком можна вважати систематизованою сучасною мовою. Фонетика та лексика грають ключову роль у визначенні критського діалекту. За словами дослідників, цей діалект має унікальні звуки та фонетичні комбінації, які різняться від інших форм грецької мови. Зокрема, зазначається збереження деяких давньогрецьких звуків, які були втрачені в інших діалектах, надаючи критському діалекту своєрідність та автентичність. Роберт Пешлі казав, що критський діалект, зокрема, відрізняється заміною «λ» на «ρ» і частим використанням літери ξ для створення інфінітиву дієслова у порівнянні з будь-яким іншим регіоном [68, с. 143].

На завершення, важливо відзначити, що переклад з новогрецької мови на українську є складним завданням, яке потребує глибокого знання обох мов,

культурних особливостей та вміння знаходити адекватні еквіваленти. Це вимагає від перекладача не лише фахових знань, але й креативності та вміння відтворити глибину та виразність оригінального тексту в українському перекладі.

## Висновки до розділу 1

Аналіз літератури з проблеми дає змогу зробити низку ключових висновків:

1. Переклад є невід'ємною складовою міжкультурної комунікації і відіграє важливу роль у забезпеченні взаєморозуміння та обміну інформацією між різними мовними та культурними спільнотами. Одним з ключових принципів перекладу є принцип еквівалентності, який має на меті забезпечити максимально можливе зближення між оригінальним текстом і перекладом. Розуміння культурного контексту є важливим аспектом перекладу, оскільки культурні нюанси та конотації мови впливають на повне розуміння тексту. Синтаксичні та стилістичні аспекти також потребують уваги при перекладі, щоб зберегти логічність, зрозумілість та стиль оригінального тексту. Існує розбіжність у поглядах щодо перекладності текстів, з позицій повної неперекладності, повної перекладності та неповної перекладності. Дослідження теоретичних основ перекладу проводять вчені, які звертають увагу на труднощі, пов'язані з адекватним перенесенням культурної інформації в перекладний текст.

2. Важливість вибору відповідних перекладацьких стратегій, які враховують особливості мови, контексту та культурного середовища важко переоцінити. Цей вибір має вирішальний вплив на якість та ефективність перекладу, де величезну роль грає культурний контекст. Розуміння не лише

лінгвістичних аспектів, але й культурних відмінностей стає ключовим елементом для вірного та адаптованого передачі змісту оригінального тексту.

3. Важливість стратегій доместикації і форенізації полягає в їхній здатності зберігати унікальність та оригінальність тексту. Доместикація дозволяє зробити текст більш доступним, тоді як форенізація підтримує аутентичність оригіналу. Використання тої чи іншої стратегії та / або їх вдале поєднання має вирішальний вплив на кінцевий результат перекладу. Доместикація може бути ефективною в тих випадках, коли потрібно адаптувати текст для аудиторії іншої культури, тоді як форенізація підкреслює значення збереження культурних особливостей оригіналу. Необхідно зазначити, що важливим є розуміння, що вибір стратегій повинен ґрунтуватися на конкретних особливостях тексту, а також на індивідуальній своєрідності творчої особистості перекладача. Індивідуальний підхід може виявитися вирішальним у досягненні високої якості перекладу, а правильно застосовані стратегії можуть сприяти досягненню балансу між адаптацією до мовно-культурного середовища та збереженням автентичності тексту.

4. Переклад з грецької мови на українську викликає ряд складнощів, які можна поділити на лексичні та граматичні. Ці складнощі виникають через відмінності в лексичній та граматичній системі обох мов. У граматичному аспекті можуть виникати проблеми через відсутність деяких граматичних категорій або форм в українській мові. Синтаксичні розбіжності у процесі перекладу часто вимагають трансформацій, пов'язаних, зокрема, з порядком слів у реченні. У лексичному аспекті перекладацькі складнощі виникають через різні ознаки предметів, різні лексичні значення слів, різну поєднуваність слів та наявність стійких виразів. Переклад з грецької на українську мову вимагає подолання лексичних та граматичних складнощів, а також використання різних трансформацій для забезпечення адекватності перекладу.

Підсумовуючи вищезазначене, можемо зробити висновок, що переклад є творчим процесом, де перекладачі повинні приймати рішення щодо варіантів перекладу, використовуючи свою професійну компетенцію та критичне

мислення. У кінцевому підсумку, досягнення адекватності у художніх перекладах є складним завданням. Кожен переклад має свої особливості та вимоги, і вибір конкретної стратегії залежить від контексту, мети та потреб читачів та культури цільової аудиторії.

## РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ПЕРЕКЛАДУ ПОЕМИ «ЕРОТОКРИТ», ЗДІЙСНЕНОГО В. СТЕПАНЕНКОМ

### 2.1. Культурно-історичний контекст та художні особливості поеми «Еротокрит»

«Еротокрит» (грец. Ερωτόκριτος) – це поема, написана Віцендзосом Корнаросом, грецьким поетом і драматургом. Вона є твором романтичного напрямку в грецькій літературі.

Автор, походив з видатної венеціансько-критської родини, що внесла вагомий внесок у літературну спадщину Греції. Його твір, який став яскравим елементом критської культури, оспівує історію кохання між принцесою Аретусою та Еротокритом. У творі Корнарос переплітає традиції та культурні явища, даруючи світові епос, який з часом став національним скарбом [73, с. 172].

Значення «Еротокрита» для розвитку грецької літературної традиції неможливо переоцінити. Проте довгий час особистість Корнароса як автора «Еротокрита» була предметом спекуляцій. Зараз вважається, що Віцендзос Корнарос народився в Ситії, проте його венеціанські корені та глибока інтеграція в критську культуру зробили його важливою фігурою в історії Криту. Відкриття Венеціанських архівів привело до з'ясування істинного життєпису Віцендзоса Корнароса, підтверджуючи його критські корені та допомагаючи розкрити таємниці створення «Еротокрита». Це подія стала важливим кроком у визначенні його особистості та впливу на культуру Криту та всього грецького народу [74, с. 4].

Твір розповідає історію кохання між головними героями, Еротокритом і Аретусою, на острові Крит. Поема включає елементи романтики, фольклору та пригодницького жанру. У цій поемі переплітаються «бунт обладунків» (των



αριάτω οι ταραχές) і «витонченість поцілунку» (τῆ φιλίας η χάρη), щоб висвітлити інші риси лицарського духу, цінність лицарства та дружби.

«Еротокрит» – це поема про молодість, мужність і кохання молодого Еротокрита, а також про терпіння, віру і бойовий дух молоді Аретуси. Розсудлива Любов і Доброчесність, іншими словами, – це цінності, які символічно виражають імена головних героїв. В. Корнарос акцентує саме ці цінності, які також оспівуються в епічній поезії його італійських сучасників, зокрема Аріосто та Тассо. Як і більшість творів Критської літератури Відродження, це твір, якому притаманна особлива риса – зображення виразних аспектів особистості греків на протязі століть, завдяки вдалій організації сюжету та живим образам героїв. Автор, не дивлячись на те що поезія адресована обмеженій аудиторії через рідкусіть мову, може звертатися до душі всіх громадян світу [66, с. 12].

Міфічний світ «Еротокрита» – це синтез різних історичних періодів. Так, сюжет розгортається в лицарському середовищі, наповненому венеціанськими рисами, хоча самі венеціанці не згадуються. З іншого боку, природні простори втілюють атмосферу стародавніх Афін, яку поет описує як «τῆ μάθησης η βρώσις και το θρονί της αφεντίας κι ο ποταμός της γνώσης». Присяги, описи лицарів, символіка та геральдика в поемі знаходять своє натхнення та формуються на основі античної міфології (сонце, місяць, земля, небесні тіла та природні явища). Це відбувається незважаючи на те, що на той час християнство переважає як основна релігія, і будь-яка згадка про філософії, ідеали чи «язичництво» античності не є суспільно прийнятною [54, С, 58-59].

Всі ці елементи та багато інших не є випадковими. Відсутність випадковості в поєднанні античності і епохи поета, як і склад цінностей, місць, імен і багато інших елементів, що увійшли до твору, – це не випадкові «помилки» поета. Навпаки, Віцендзос Корнарос має вагому причину представити ці історичні та часові «неточності» як природний та цільний світ. Причина полягає в тому, що цей твір до нас приходить із дуже далекого

минулого, з далекої епохи, але завжди є тут, всередині кожної душі, яка шукає цінностей та ідеалів, навколо яких вона розвивається та укріплюється. Міфічний час, змішування історичних періодів – це очевидні ознаки вічної поезії [54, С 61-62].

Загалом, художній текст являє собою повідомлення від письменника до читача, в якому виявляються авторська ідея, його світогляд і цінності. У такому тексті завжди маємо справу з підтекстом, який відкриває широкі можливості для різноманітних інтерпретацій. Художній текст виникає завдяки образним асоціаціям та суб'єктивним характеристикам понять і явищ. Основна його мета – комунікативно-естетична, і цей тип тексту відрізняється високою асоціативністю. Сенс художнього тексту є принципово варіативним і відкриває безліч можливостей для різноманітних тлумачень, що спонукає реципієнта до індивідуального розшифрування сенсу твору. Ще однією важливою рисою художнього тексту є нерозривний зв'язок між його формою і змістом. Форма визначається змістом, і для вираження певного змісту необхідна конкретна форма. Ця особливість робить переклад художніх творів надзвичайно складним завданням. Отож, шляхом складних процесів, що відбуваються у його свідомості, автор поєднує власні думки, враження, почуття, що сукупно знаходять вираження в експресивному навантаженні твору [7, с. С 188-190].

У поемі «Еротокрит» використовуються різноманітні поетичні прийоми, такі як порівняння, метафори та алегорії. Автор майстерно передає емоційні стани героїв і створює живі образи. Мовна краса поеми вражає своєю ліричністю та естетичністю. Одним з основних аспектів «Еротокрита» є використання фольклорних мотивів. Автор вміло вплітає народні легенди та міфологічні елементи у свою поему, надаючи їй особливий колорит та глибину. Це розширює контекст твору і сприяє більш глибокому розумінню його сюжету [65, с. 284].

Поема «Еротокрит» з'явилася на острові Крит, в епоху венеціанського панування в першій половині XVII ст. Твір розділений на п'ять частин і

вперше був опублікований у 1713 році у Венеції у друкарні італійця Антоніо Бортолі, який видав й інші грецькі книги. Єдиний примірник цього першого видання знаходиться в бібліотеці Геннадіоса (Γεννάδειος Βιβλιοθήκη) в Афінах [68, с. 34].

Поема складається з п'яти частин. У першій частині ми спостерігаємо, як зароджуються і зріють почуття двох молодих людей. У другій описується лицарський турнір, організований царем, батьком Аретуси, щоб розважити її. Далі (частина III) — зустріч двох закоханих і рішення Еротокрита оголосити королю про своє бажання одружитися. Цар, обурений зухвалістю юнака, висилає його і вирішує видати свою доньку заміж за візантійського князя. Коли вона відмовляється, він замикає її у в'язниці. Перед від'їздом Еротокрит заручається з Аретусою. Тим часом спалахує війна (частина IV), король влахів вторгається в царство. У вирішальній битві Еротокрит, перевдягнений на сарацина, рятує ситуацію. У п'ятій і останній частині король із вдячності віддає половину королівства своєму невідомому рятівнику. Він відхиляє пропозицію і просить натомість одружитися з Аретусою. Король погоджується, але вона відмовляється, аж поки Еротокритос не розкриває свою особу. Після того, як історія отримала найкращий можливий фінал, який можна було уявити як закоханим, так і їхнім близьким, поет повідомляє про подальший розвиток життя молодят і звертається до своєї аудиторії, даючи пораду не втрачати надію незалежно від того, що відбувається в їхньому житті [66, с. 7].

Поема швидко стала популярною на Криті, у Венеції, на Іонічних островах. Ця поема складається з 10012 римованих п'ятнадцатискладових рядків. У творі поєднуються жанрові ознаки як лицарського роману, так і народного епосу [69, с. 18]. 1978 року рішенням ЮНЕСКО «Еротокрит» включено до переліку 300 шедеврів світової культури. Наразі поему перекладено лише чотирма мовами: французькою, англійською, італійською та українською. Переклад українською мовою виконав Василь Степаненко, поет та перекладач. Книга була видана в Києві в Національному видавництві

дитячої літератури «Веселка» в 2016 році. Того ж року перекладач отримав премію імені Максима Рильського. Презентація видання відбулася в Національному музеї літератури України. Перекладач обрав віршовану форму для тексту перекладу і, хоча деякі частини тексту перекладено прозою, загалом вся поема й, головним чином, діалоги та взаємодія персонажів передані саме у вигляді вірша, як і текст оригіналу.

Використання критського діалекту в поемі дозволяє автору занурити читача в автентичну атмосферу острова та поглибити реалізм оповіді. Діалект передає народність та унікальність критського мовлення, що робить поему більш живою та справжньою. Крім того, використання критського діалекту в поемі «Еротокрит» є важливим для характеристики героїв. Критський діалект передає їхні національні особливості, менталітет та соціальний статус [68, с. 38].

«Важко уявити його лірику без критського колориту. Звичайно, використовуються і елементи стандартної грецької мови, але вони легко губляться серед колоритного стилю твору», – так характеризував поему грецький філолог та археолог С. Алексіу. Що стосується поетичної форми твору «Еротокрит», він організований у римовані двовірші. Також відзначається високою частотою переживань та вагань головних героїв, які характерні для високої поезії. Водночас спостерігається сміливі поєднання деяких слів, а також відхилення від норми [60, с. 84].

Вживаються характерні діалектні форми, такі як артиклі τῆ (τῆς) та τῶ (τῶς), питальний займенник (ε)ἵνα на місці τι, стирання кінцевого -ν у множині родового відмінку (τῶν ἀρμάτω), розміщення займенника після дієслова (εχάσαν τα), вживання займенника αὐτόνος та αὐτείνος (замість ἐκεῖνος). Ці всі особливості базуються на основі східнокритського діалекту та демонструють його типові характеристики, такі як використання займенника τῶς замість τοὺς, більш поширене використання аугменту η- у минулому часі (ήκαμε, ήβανε) [69, С, 36-38]. Також можемо простежити особливості критського діалекту на лексичному рівні:

Критський діалект	Стандартна новогрецька мова	Український переклад
ζάλο	το βήμα	крок
δαμάκι	λίγο	трохи
έτοιας λογής	έτσι	тож
μαλιά	μάχη	бій
γιαγέρνω	επιστρέφω	повертатись

Також у творі спостерігається поєднання двох основних наративних способів:

- Розповідь від третьої особи: поет-оповідач викладає події, описує образи, характеризує осіб і зв'язує діалоги осіб між собою.
- Діалоги героїв (кожен герой говорить від першої особи).

Римування тексту носить доволі унікальний характер. Автор уникає значних недоліків у рими. Мова та ліричні засоби за деякими рисами відрізняються від народної пісні: чергування в положенні наголошених складів у вірші та пунктуація всередині вірша, елементи, які сприяють ритмічній різноманітності та уникненню монотонності при декламуванні [60, с. 87].

«Еротокрит» має важливе значення для грецької літератури та культури. Він втілює романтичні ідеали, почуття любові та відданості, що стали невід'ємною частиною грецької ідентичності. Твір вплинув на багатьох наступних письменників і увійшов до канона грецької літератури.

## 2.2. Застосування стратегії доместикації в українському перекладі «Еротокрита»

Аналізуючи поему «Еротокрит» та її переклад на українську мову В. Степаненком, можемо зазначити, що час і жанр написання поеми, а також характеристики української поезії, впливають на вибір лексики у перекладі. Кожен перекладач враховує ці фактори, намагаючись знайти відповідний стиль та виразові засоби, щоб передати не тільки зміст, але й стилістику та культурну складову оригінального твору. Авторський підхід Степаненка відображає специфіку саме української поезії, що має глибокі історичні корені та є притаманною українській ліричній традиції.

Ми можемо побачити, що автор використовує специфічну лексику, яка відтворює поетичну атмосферу та передає певний настрій. Часто зустрічаються слова з експресивним або оцінно-емоційним значенням, наприклад, «одна-однісенька», «серденько», «чужина», «батечко». Використання суфіксальних похідних в українській поезії, що супроводжуються певними емоційними відтінками, є характерною рисою, яка відбивається і в перекладі Степаненка.

Цей вибір лексики в перекладі має коріння ще в давньоруській мові, де такі вирази використовувалися для вираження почуттів, емоцій та змісту. Використання таких слів в перекладі «Еротокрита» на українську мову, з одного боку, допомагає передати настрої оригінального твору та зберегти його естетичну цінність, а з іншого боку, є звичним для українського читача.

Насамперед розглянемо декілька прикладів перекладу титулів персонажів поеми:

Оригінал	Український переклад
ΑΡΧΟΝΤΟΠΟΥΛΟ ΤΗΣ ΚΡΗΤΗΣ	Панич із Криту
ΡΗΓΟΠΟΥΛΟ ΤΗΣ ΚΥΠΡΟΥ	Царевич із Кіпру
ΑΦΕΝΤΗΣ ΤΗΣ ΜΟΘΩΝΗΣ	правитель міста Метоні

Ο Υ-ΓΙΟΣ ΤΟΥ ΡΗΓΑ ΤΟΥ ΒΥΖΑΝΤΙΟΥ	Царевич Візантії
------------------------------------	------------------

Використання перекладу «паніч із Криту» є досить ефективним, оскільки слово «паніч» може вказує на високий соціальний статус. Використання варіанту «царевич із Кіпру» також є вдалим, бо в українському культурному просторі «царевич» асоціюється із владним чи королівським статусом. Вибір перекладу «правитель міста Метоні» дозволяє доволі точно передати значення специфічного грецького титлу, вказуючи на владарюючий статус та конкретизуючи значення слова в перекладі.

У кожному випадку стратегія доместикації вдало передає значення титулів у грецькій мові, роблячи їх зрозумілими та доступними для українського читача. Виходячи з наданих перекладів грецьких титулів на українську мову, можна визначити кілька ключових аспектів, які перекладач враховував, використовуючи стратегію доместикації:

- Врахування культурних особливостей:

Перекладач враховував культурні відмінності та особливості української мови, адаптуючи грецькі лексичні одиниці таким чином, щоб вони були зрозумілі та прийнятні для української аудиторії.

- Увага до соціального та історичного контексту:

Перекладач вдало передавав соціальний та історичний контекст грецьких термінів, забезпечуючи точність та адекватність їхнього значення в українському контексті.

- Використання аналогій та спільних концепцій:

Стратегія доместикації включала в себе використання аналогій та термінів, які є вже відомими в українській культурі, щоб зробити переклад більш доступним та зрозумілим.

- Збереження важливих елементів:

Незважаючи на адаптацію, перекладач прагнув зберегти важливі елементи оригінального значення грецьких термінів, забезпечуючи точність та відтворення їхнього сенсу в новому культурному контексті.

Розглянемо використання стратегії доместикації при перекладі інших грецьких лексичних одиниць:

Πόθος – біль

Вибір перекладу «біль» вдалий, оскільки це слово може охоплювати широкий спектр почуттів, включаючи фізичний біль та емоційні стани. Це дозволяє зберегти емоційний аспект та розмаїття відтінків значення грецького терміну.

Αγάπη – любов

Термін «Αγάπη» може вказувати на різні види любові, включаючи альтруїстичну та безкорисливу. Використання перекладу «любов» вірно передає основне значення грецької лексичної одиниці, враховуючи різні відтінки її значення. Це дозволяє перекладачеві зберегти глибину емоцій.

Έρωτας – пристрасть

Лексична одиниця «Έρωτας» може означати інтенсивну пристрасть або захоплення, не тільки в контексті романтичних відносин, але й в інших аспектах життя. Вибір «Пристрасть» відтворює емоційний заряд грецького слова, підкреслюючи його інтенсивність та енергію. Це дає можливість передати не лише почуття, але й можливі асоціації з античними богами, такими як Афродіта чи Ерос.

Також важливим аспектом є те, що для грецького культурного простору поняття Αγάπη та Έρωτας, які традиційно перекладаються українською як любов та кохання, хоча пов'язані між собою, розрізняються через їхні різні аспекти та прояви.

Любов – Αγάπη, – це психічний настрій, в якому переважають почуття дружби, прихильності, симпатії, ніжності, відданості. Любов може набувати різних форм: братської, батьківської, материнської, чистої, вічної тощо. Виявляється в ставленні до людей, бога, світу, природи чи культури. Основні



риси такої любові включають самовідданість, повагу, відсутність заздрощів та ревнощів, безкорисливість, довіра, співчуття, захоплення та доброзичливий настрій.

З іншого боку, Кохання – Ἔρωτας, – почуття, яке виникає в людині, коли її сексуальний інтерес зосереджений на певній особі, і яке має різні прояви. Може бути велике, шалене, палке, пристасне, взаємне тощо. Це поняття пов'язане з інтимністю та сексуальністю. В такому коханні важливими елементами є емоційна експресія, вираження сексуального бажання і, якщо розглядати його окремо від інших форм любові, може бути менш глибоким та менше зорієнтованим на довгострокові відносини.

Таким чином, Αγάπη та Ἔρωτας, хоча пов'язані між собою, відображають різні аспекти взаємин та виявляються в різних сферах життя. Доречний переклад цих слів на українську, здійснений з використанням стратегії доместикації, є важливою передумовою для успішного передачі не лише лексичного значення, але й супровідних культурних, емоційних та контекстуальних відтінків.

Як позитивний результат використання стратегії доместикації, ми можемо підкреслити адаптацію до менталітету та культурного середовища української мови, що дозволяє зберегти виразність та витонченість початкового тексту, а також сприяє більш повному розумінню читачами українською мовою змісту та емоційного забарвлення оригіналу.

Проте, необхідно зазначити, що при перекладі грецьких лексичних одиниць на українську мову з використанням стратегії доместикації, незважаючи на точність перекладу, може втрачатися підтекст та багатозаровість оригінальних грецьких термінів. Наприклад, слова, які передають значення почуття та емоції, у грецькому культурному коді також мають додаткові конотації, включаючи відсилки до античних богів. Однак, при їхньому перекладі на українську, акцент переходить на відображення сутності самого почуття, а не його асоціацій з міфологією. Такий переклад

дозволяє українському читачеві зрозуміти базовий сенс та емоційне забарвлення, але призводить до втрати поглибленого розуміння та асоціацій, які зашиті у грецькому оригіналі.

Ми можемо зробити висновок, що перекладач в цьому випадку надає перевагу передачі емоційного, а не міфологічного контексту грецьких лексичних одиниць у зазначених випадках. Попри часткові конотаційні втрати, така «жертва» дозволяє українському читачеві отримати повне розуміння та відчуття, пов'язані з цими лексичними одиницями, враховуючи їхню багатозначність та глибину.

Надалі ми конкретно розглянемо деякі з прикладів того, як стратегія доместикації була використана при перекладі окремих лексичних одиниць:

Оригінал	Український переклад	Лексичні одиниці що були доместиковані
<p>Κι ουδ' είναι μλορετό κ' επά κλέφτης να μπήκε μέσα, γιατί γυρέψει ήθελεν ασήμι γ-ή τορνέσα...</p>	<p>Можливо, що до мене в дім заліз звичайний зłodий, Шукаючи передусім усюди срібло-злото...</p>	<p>Слово «срібло» не викликає проблем, проте в тексті оригіналу немає згадки про «злото». Тож виникає питання, чому було обрано саме такий варіант перекладу. Насамперед необхідно зазначити що <i>τορνέσα</i> – це турський грош (турноза), що активно використовувалась по всій Європі у XII-XIV столітті, а одним з місць карбування монети був острів Крит [8, с. 238]. Для</p>

		<p>пересічного україномовного читача це не є очевидним фактом, враховуючи культурну та часову прогалину між тестом перекладу та читачем. Щоб не обтяжувати віршований текст поеми поясненнями чи виносками, такий специфічний елемент можливо «нейтралізувати», використавши більш знайомий та звичний для культури перекладу вислів. Перекладач вирішив використати стійкий українській вираз з фольклору, тим самим зберігаючи конотаційне значення «цінності» (гроші=золото).</p>
<p>Οι σάλπιγγες, τα βούκινα δίδου' μεγάλη ζάλην, τίς πιλαλεί στη μιά μεράν, και τίς γλακά στην άλλην,</p>	<p>Фанфари й сурми – всі разом гармидер тут зчинили, і всі Афіни звуками своїми начинили.</p>	<p>Перш за все зазначимо, що «το βούκινο» (лат. bussina або būcina) – давньоримський мідний духовий музичний інструмент, який походить від валторни [62, с. 45]. В тексті ж перекладу ми бачимо</p>

		<p>використання слова «сурма» (старовинний дерев'яний духовий музичний інструмент прямої видовженої форми). Ці два інструмента не є тотожними, вони відрізняються формою, принципом роботи, часом та місцем використання, але, важливо зазначити, що необхідність пояснювати поняття використане у тексті оригіналу не є для автора першочерговим завдання, саме тому й відбувається так зване «одомашнення», тобто доместикація, що дозволяє передати культурний та просторовий контекст засобами мови перекладу.</p>
<p>Κ' ήτονε το Ρηγόπουλο τση Κύπρου, ο πετρίτης,</p>	<p>То яструба сюди несло – царевича із Кіпру,</p>	<p>У цьому уривку ми можемо розглянути адаптацію символізму. В. Степаненко використовує символічний та прийнятний в українському культурному просторі образ яструба для адаптації грецького «ο πετρίτης», не</p>

		<p>дивлячись на те що по своїй суті це є два різні види птахів. У перекладі також зберігається поетичний характер, який був притаманний грецькому оригіналу та враховує український культурний контекст та реалії. Загальною стратегією доместикації в даному випадку є адаптація образу яструба, збереження поетичності та урахування культурних відмінностей для того, щоб зрозуміло та ефективно передати символізм грецького виразу в українському контексті.</p>
<p>κ' ἤλαμπε ὡς λάμπει ὁ      Αὐγερινός κτ ὡς      φέγγει ὁ      Αποσπερίτης.</p>	<p>немов схід сонця      засіяв у вранішнім      повітрі.</p>	<p>У даному прикладі ми можемо спостерігати використання стратегії доместикації через заміну грецьких астрономічних понять аналогічними українськими. «Ο Αὐγερινός» в дослівному перекладі може бути «Ранок» або «Світанок», бо згідно з грецьким етимологічним</p>

		<p>словником це поняття визначається як «ο χρόνος κατά τον οποίο ανατέλλει ο ήλιος και λίγο μετά· ξημέρωμα, ανατολή, πρωί» (час, коли сонце сходить і незабаром після цього; світанок, схід сонця, ранок), а також це поняття є ще одною назвою для планети Венери, під час її ранкової появи на небосхолі [61, с. 26].</p> <p>«Αποσπερίτης» за тим ж словником визначається як — «λαϊκή ονομασία του πλανήτη Αφροδίτη που εμφανίζεται πρώτος όταν αρχίζει να νυχτώνει και είναι, ουσιαστικά, ο ίδιος με τον Αυγερινό» (народна назва планети Венери, яка з'являється першою, коли починає темніти, і, по суті, те саме, що Αυγερινός), тобто «Вечірня зірка» [61, с. 26].</p> <p>Вибір зроблений перекладачем у цьому випадку дозволяє читачеві легше сприймати текст,</p>
--	--	---

		<p>оскільки терміни стають знайомими та близькими. Однак важливо розуміти, що в даному випадку доместикація призводить до втрати оригінального відтінку, глибини та насамперед, конотації, яку не завжди легко відтворити в іншій культурі.</p>
<p>(Ανάθεμα το λογισμὸν και τση ζηλειάς την πράξη!)</p>	<p>(До біса і думки її, і ревності, що жерли!)</p>	<p>Переклад слова «ζηλειά» з грецької мови на українську вимагає уважного підходу, оскільки грецька мова використовує одне поняття для позначення «ревності» і «зздрісті», тоді як українська має чітку різницю між цими поняттями [61 с. 73].</p> <p>Згідно з Словником сучасної новогрецької мови (1998) Фонду Маноліса Τριανταφιλλιδіса «ζηλειά» (ревності) можна охарактеризувати як емоцію, яка виникає, коли одна людина поступається іншій щодо багатства, здібностей або таланту, або палко бажає</p>

		<p>чогось, чим володіє інша людина. У контексті грецької мови, це слово включає усі аспекти заздрості включаючи в себе і заздрість у контексті кохання. Однак, перекладаючи його на українську, де «ревнощі» та «заздрість» є різними концепціями, перекладач повинен вибрати відповідний термін для передачі того чи іншого аспекту значення слова. Наприклад, для вираження ідеї беззавісного прагнення або ентузіазму, можна використовувати термін «ревнощі», тоді як для вираження почуття незадоволення чи бажання взяти у когось щось, що належить іншому, відповідний термін – «заздрість».</p> <p>Такий підхід дозволяє враховувати суттєві різниці в міжмовному еквіваленті, забезпечуючи точність і виразність перекладу, яка</p>
--	--	--



		<p>відображає індивідуальні особливості обох мовних систем.</p>
<p>Ωσά λαήνι οπού γενεΐ πολλά πλατύ στον πάτο, κ' εις το λαιμόν πολλά στενό, κ' είναι νερό γεμάτο,</p>	<p>Немов широкий глек з'явивсь раптово під стіною, з вузькою шийкою, ущерть наповнений водою.</p>	<p>В цьому уривку ми можемо побачити приклад коли одне специфічне культурно-марковане поняття при перекладі вдало замінено українським не менш специфчним відповідником. Переклад слова «λαήνι», яке в свою чергу належить до критських діалектизмів, українською мовою як «глек» можна вважати прикладом стратегії доместикації, оскільки обидва терміни вказують на схожий предмет - посудину для зберігання рідини. У грецькому оригіналі «λαήνι», описується як високий глиняний посуд для переважно для води. Обидва терміни вказують на схожий вид посудини [61, с. 248]. Однак важливо враховувати контекст і особливості</p>

		вживання слова в оригіналі та мові-реципієнті. Український термін «глек» також має свої відмінності, зокрема, може вказувати на посудину для зберігання не тільки води та інших рідин, але й молочних продуктів.
--	--	--

### 2.3. Застосування стратегії форенізації в українському перекладі «Еротокрита»

Використання стратегії форенізації у перекладі В. Степаненка ми можемо побачити на прикладі перекладу імен персонажів за допомогою транслітерації. Сам переклад імен персонажів становить важливий аспект впливу на читача та занурення його в іншомовне культурне середовище, оскільки ця поема має глибокі корені в грецькій мові та культурі. Форенізація дозволяє зберегти оригінальне звучання імен героїв.

ΕΡΩΤΟΚΡΙΤΟΣ	Еротокрит
ΠΟΛΥΔΩΡΟΣ	Полідор
ΑΡΕΤΟΥΣΑ	Аретуса
ΣΠΙΘΟΛΙΟΝΤΑΣ	Спітольйонд

Нажаль при використанні такої стратегії стає доволі складно передати смислове навантаження імен героїв, оскільки вони мають певні конотації в грецькій мові та «говорять самі за себе» для грецького читача. Наприклад це Аретуса (ΑΡΕΤΟΥΣΑ), поняття Αρετή – у давньогрецькій мові

використовувалось у значенні «честноти» (мається на увазі моральна досконалість), яка символізує Безсмертну Душу людини. З іншої сторони ім'я Еротокрит (ΕΡΩΤΟΚΡΙΤΟΣ) можна розбити на такі складові як Έρωτας (Любов) + Κρίση (Розум), таким чином відкриваючи нам сенс, що криється поза іменем персонажа.

Переклад імен героїв «Еротокрита» є важливим етапом у відтворенні краси та смислового наповнення грецької поеми українською мовою, і він повинен бути здійснений з урахуванням багатьох аспектів для досягнення найвищого ступеня точності та емоційної виразності. Форенізація власних імен допомагає забезпечити зрозумілість та зручність для українського читача, адаптувати текст до мовного середовища. При цьому характерні риси та індивідуальність персонажів втрачаються, оскільки укр.читач не розуміє, приміром, що Аретуса, – це «сповнена честот». Тут маємо справу з неминучими втратами, які компенсуються автентичністю звучання імен.

Також одним з важливих аспектів форензації є переклад топонімів – назв географічних об'єктів. У «Еротокриті» Степаненка ця стратегія виявляється у відтворенні географічних назв, що допомагає читачеві відчувати аутентичність місця подій. Наприклад, при перекладі назви острова або міста, перекладач ставить перед собою завдання зробити точний переклад географічних назв, які за бажання або можна знайти на сучасних геграфічних картах, або почитати

ΜΥΤΙΛΗΝΗ	Мітиліні
ΑΞΙΑ	Аксія
ΣΚΛΑΒΟΥΝΙΑ	Склавонія
ΕΓΡΗΠΟΣ	Егріп

про їхнє історичне чи міфологічне значення.

Форензація дозволяє уникнути втрати важливих нюансів, пов'язаних з конкретними місцями, і відтворити екзотику, традиції та ідентичність

географічних об'єктів. Перекладач вдало справляється з цим завданням, залишаючи в перекладі «Еротокрита» «сліди» грецької культури та забезпечуючи читачеві можливість зануритися в атмосферу оригіналу.

Таким чином, в українському тексті В. Степаненко зберіг топоніми в їхній оригінальній формі, просто транслітеруєчи або транскрибуєчи їх, не адаптуючи до українського культурного простору.

Надалі використання стратегії форенізації ми можемо побачити на прикладі перекладу таких специфічних слів, що мають глибокий культурний підтекст. Два таких слова – «Καραμανίτης» (Караманітис) та «Σαρακηνός» (Сарацин) – лише перекладаються на українську мову через транслітерацію, але і зберігають у собі особливе значення, яке вони мають у грецькій культурі.

Κι ουδ' ο Πολύδωρος ποτέ ετούτο δε λογιάζει,  
και τόσον πλιά που του 'πασι, Σαρακηνός πως μοιάζει.

І Полідор не міг впізнати його у цім хлопчині,  
бо цей юнак був схожий геть тобі на сарацина

Επρόβαλε κι ωσαύθεριό ένας Καραμανίτης,  
Οπού 'χεν όχθητα πολλή με το Νησί τση Κρήτης.  
Мов звір розлючений, примчав на герць караманітис  
який вороже ставився до всіх, хто був із Криту.

Караманітис використовується для опису постаті, яка уособлює завойовника та боротьбу з турками [45, с.79]. Перекладаючи це слово, автор не лише передає його фонетичну структуру, але і підкреслює його історичне та культурне значення. Саме тут форенізація допомагає зберегти та розкрити для допитливого читача весь спектр асоціацій, пов'язаних із цим терміном у мові оригіналу, бо цей термін вказує на персонажа, який представляє собою завдання та загрозу для грецького народу.

Інша лексична одиниця – сарацин – також піддається форенізації під час перекладу. У грецькій культурі це слово часто використовується для опису інших народів, особливо тих, які вважаються іншими, чужинцями. У попередніх західних історичних текстах цей термін використовувався для позначення арабів, особливо в кінці античного періоду. Після поширення ісламу, особливо під час хрестових походів, термін розширився на всіх мусульман, особливо на тих, хто знаходився на Сицилії та південній Італії. Загалом слово «σαρακηνός» має не лише етнічні або географічні конотації, але й є важливим елементом культурної ідентичності та взаємин між християнством та ісламом. Тут форенізація дозволяє зберегти відтінки поняття та висвітлити його побічні значення, такі як етнічна відмінність та чуждість [45, с. 80].

Використання стратегії форенізації у цьому випадку підкреслює культурні нюанси. Автор майстерно відтворює та вбирає в перекладі всі відтінки, надаючи читачеві можливість зануритися у світ грецької культури та розуміти не лише буквальний, але й емоційний та історичний контекст. Форенізація стає не лише інструментом перекладу, але й вікном, яке відкриває нам глибини грецької мови та культури.

## Висновки до розділу 2

1. У контексті завдань дослідження проаналізовані випадки використання стратегії доместикації та форенізації, проведені семантичний та структурний аналізи, здійснено групування прикладів використання зазначених вище стратегій, виявлена найбільш уживані В. Степаненком стратегії у контексті перекладу поеми «Еротокрит».

2. Важливо зазначити важливість використання стратегії доместикації у процесі перекладу художніх текстів. Було виявлено, що превалююча перекладацька стратегія – це доместикація. Провідна роль цієї стратегії при

перекладі поеми «Еротокрит» свідчить про те, що перекладач надав перевагу адаптації тексту до культурних та лінгвістичних особливостей української аудиторії. Доместикація, у цьому контексті, виявилась ефективним засобом наближення поеми до українських читачів, забезпечуючи їм більш глибоке розуміння та сприйняття твору. Ця стратегія дозволяє зберегти естетичні та культурні аспекти оригіналу, але в той же час адаптувати їх до конкретного літературного та культурного контексту мови перекладу.

3. Необхідно також зазначити, що використання стратегії доместикації в деяких випадках призводить до втрати певних нюансів та конотацій тексту оригіналу. Такі втрати не є критичними для реципієнта та не заважають глобальному розумінню тексту перекладу.

4. Використання стратегії форенізації, яка була застосована в основному для перекладу власних імен, назв, топонімів та етнізмів, що є елементами культурно-історичного контексту твору. Результати дослідження вказують на те, що в застосуванні форенізації, особливо при відтворенні імен та власних назв, перекладач зберігає максимально можливу міру оригінальної фонетики та графіки вихідного тексту, вдаючись до транскрипції та транслітерації. В такий спосіб перекладач намагається передати читачам культурно-історичні аспекти значення оригінального твору. В цілому, слід підкреслити важливість стратегії форенізації у збереженні культурно-історичної та мовної ідентичності оригінального твору в процесі перекладу, а також необхідність збалансованого підходу до використання цієї стратегії для досягнення максимальної ефективності у сприйнятті твору читачем.

5. Однак, не дивлячись на те, що форенізація, на відміну від доместикації, намагається зберегти елементи чужорідної культури, її використання також призводить до втрат у конотаціях, які містяться у словах мови оригіналу, особливо в контексті перекладу імен персонажів. Можна відзначити, що використання стратегії форенізації також може призвести до втрати конотацій лексичних одиниць, що мають особливе значення в оригінальному тексті. Це може вплинути на розуміння та сприйняття читача,

оскільки такий аспект може відігравати важливу роль, наприклад, у читацькому сприйнятті образу персонажу.

## ВИСНОВКИ

Теоретичне та практичне вивчення стратегій доместикації та форенізації в українському перекладі епічної грецької поеми Віцендзоса Корнароса «Еротокрит», виконаного В. Степаненком, дозволяє зробити такі висновки:

1. Переклад – це важлива складова міжкультурної комунікації, що сприяє взаєморозумінню між різними культурними групами. Принцип еквівалентності, який має на меті максимальне наближення перекладу до оригіналу, визнається ключовим у перекладі. Усвідомлення культурного контексту є важливим аспектом, оскільки культурні нюанси впливають на повноту розуміння тексту.

2. Виявлено, що під час процесу перекладу необхідно дотримуватись індивідуальному підходу до вибору стратегій, оскільки кожен текст має свої унікальні текстові особливості та входить до ширшого культурно-історичного та літературного контексту. Перекладач повинен враховувати специфіку тексту, а також особливості своєї цільової аудиторії та культурного середовища.

3. Просежено історичну традицію використання тієї чи іншої стратегії, труднощі та переваги в застосуванні кожної з них. Доместикація може полегшити сприйняття тексту, але при цьому призводить до втрат в оригінальних конотаціях. З іншого боку, форенізація може зберегти оригінальний колорит, але призводить до відстані між текстом та аудиторією.

4. Дослідження підтверджує, що стратегії доместикації та форенізації відіграють ключову роль у збереженні оригінальності та унікальності тексту. Вибір конкретної стратегії залежить від цілей перекладу, аудиторії та контексту, і визначає ступінь адаптації або збереження автентичності. Необхідно підкреслити, що вдалий переклад вимагає збалансованості між адаптацією тексту до культурного та мовного середовища цільової аудиторії та збереженням культурних особливостей оригіналу. У



цьому контексті стратегія доместикації може допомагати адаптувати текст, тоді як форенізація підтримує аутентичність.

5. Було з'ясовано, що переклад з грецької на українську мову вимагає від перекладача подолання низки лексичних та граматичних труднощів. Використання перекладацьких стратегій є необхідним елементом, що дозволяє досягти адекватності та вірно передати зміст оригіналу в новому мовному контексті. Збереження сенсу, стилістики та емоційно-естетичної складової оригіналу залишаються важливим завданням у процесі грецько-українського перекладу, при цьому врахування культурних особливостей обох культур та вміле використання перекладацьких стратегій мають вирішальне значення.

6. У контексті виконання завдань дослідження було проведено аналіз використання стратегій доместикації та форенізації в перекладі поеми «Еротокрит». Семантичний та структурний аналіз дозволив систематизувати випадки застосування цих стратегій та визначити їхню роль у передачі текстового матеріалу. Важливим висновком стало виявлення превалюючої ролі стратегії доместикації у перекладі поеми «Еротокрит». Це свідчить про те, що перекладач ставить перед собою завдання адаптувати текст до культурних та мовних особливостей української аудиторії. Ця стратегія дозволяє відтворити естетичні та культурні особливості оригіналу, забезпечуючи його гармонійну інтеграцію в новий культурний контекст.

7. Стратегія доместикації сприяє адаптації твору до культурних та лінгвістичних особливостей української читацької аудиторії, що призводить до глибшого розуміння та сприйняття тексту. Використання стратегії доместикації дозволяє адаптувати естетичні та культурно-історичні аспекти значення тексту оригіналу до конкретного культурно-історичного контексту перекладу. Однак, важливо враховувати, що в деяких випадках використання стратегії доместикації може призводити до втрати певних нюансів та конотацій оригінального тексту. Втім, ці втрати в цілому не заважають

загальному розумінню тексту перекладу та не є критичними для реципієнта. Отже, стратегія доместикації у контексті перекладу поеми «Еротокрит» виявилась ефективною, забезпечуючи баланс між адаптацією до місцевого контексту та збереженням особливостей оригіналу.

8. Стратегія форенізації, застосована переважно до перекладу власних імен, назв, топонімів та деяких елементів культурно-історичного контексту, сприяє збереженню оригінального звучання та лінгвокраїнознавчої специфіки тексту. Перекладач, використовуючи форенізацію, прагне передати унікальний колорит та індивідуальний характер оригінального твору, що важливо для збереження максимальної аутентичності. Однак, використання стратегії форенізації може вплинути на розуміння та сприйняття читача, враховуючи незвичність звучання та можливу втрату важливих «відтінків» значення, які зашиті в етимології вихідної лексичної одиниці та зрозумілі читачам оригінального тексту. Таким чином, необхідно збалансовано використовувати стратегію форенізації, враховуючи її вплив на загальне сприйняття та інтерпретацію тексту читачем.

9. Використання стратегій доместикації та форенізації повинно бути збалансованим, з урахуванням конкретних переваг та обмежень. Правильне поєднання цих стратегій є ключем до досягнення якісного та ефективного перекладу. В такому поєднанні доместикація може створити міст між оригіналом та читачем, забезпечуючи більше глибоке розуміння тексту, а форенізація забезпечить взаємодію читача з менталітетом та культурою «іншого».

10. Індивідуальний творчий підхід до перекладу визначає нову реальність тексту, де переклад стає не просто передачею слів, але й тонким вираженням власного ідіостилу перекладача. Результат перекладу доцільно розглядати як самостійний художній твір, що надає читачеві можливість насолоджуватися не лише сюжетом оригіналу, але й новими культурним та естетичним досвідом. Такий переклад стає власним твором митця, який, хоч і ґрунтується на оригіналі, але водночас акцентує нові аспекти значення та

створює простір для інтерпретації, сприймається як неповторний творчий внесок перекладача у світ літератури мови-реципієнта.

## СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Архипова Л. М. Переклад як інтерпретація : курс лекцій. Львівський національний університет ім. І. Франка, Центр гуманітарних досліджень. Львів, 2002, Т. 3. 360 с.
2. Білозерська Л. П.б Возненко Н. В., Радецька С. В. Термінологія та переклад : навч. посіб. М-во освіти і науки України, Херсонський національний технічний університет. Віниця : Нова Книга, 2010. 232 с.
3. Джеймсон Э. Теория практического перевода. Харків : Президиум Едиториал УРСС, 2004. 208 с.
4. Енциклопедія українознавства : Словникова частина : у 11 т. / гол. ред. В.В. Кубійович. Париж – Нью-Йорк : Молоде життя, 1955.
5. Замкова Н. Л., Мартинова Л. Б. Актуальні проблеми сучасної транслятології, лінгвоукраїнознавства та теорії міжкультурної комунікації. Філологічні студії : науковий часопис 2007 рік : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. / голов. ред. В. С. Зубович. Луцьк, 2007. № 1/2. С. 133–140.
6. Запольських С. П. Історичний дискурс і проблеми перекладу. Вісник Сумського державного університету. Сер. Філологічні науки. 2005. № 5. С. 127-133.
7. Засекін С. В. Психолінгвістичні концепції перекладу. Наук. вісн. Волинського національного університету ім. Лесі Українки. Сер. Філологічні науки : Мовознавство. Луцьк, 2008. № 10. С. 187–192.
8. Зварич В. В. Нумізматичний словник. Львів: Вища школа, 1978. 338 с.
9. Звонська Л. Л. Історія грецької мови. Енциклопедичний словник класичних мов / за ред. Л. Л. Звонської. 2-ге вид. випр. і допов. Київ: ВПЦ «Київський університет», 2017. 224 с.
10. Зорівчак Р. П. Реалія в художньому мовленні: перекладознавчий аспект. Львів: Іноземна філологія, 1994. 232 с.

11. Киричук Л. М. Прототипність як концептуальна основа адекватного перекладу (когнітивні аспекти перекладу). Філологічні студії : науковий часопис 2007 рік : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. / голов. ред. В. С. Зубович. Луцьк, 2007. № 1/2. С. 148–156.
12. Кондратьева Г. Н. Переводоведение в динамическом ракурсе. Держава та регіони. Серія: Гуманітарні науки. Луцьк, 2011. № 4. С. 46–50.
13. Коптілов В. В. Теорія і практика перекладу : навч. посіб. для студ. філол. ф-тів ун-тів. Київ: Вища школа, 1982. 166 с.
14. Корнарос В. Еротокрит : поема / пер. з грец. В.І. Степаненка. Київ: Веселка, 2016. 163 с.
15. Корунець І. Біля витоків українського перекладознавства. Всесвіт. 2008. № 1/2. С. 188–194. URL: <https://www.vsesvit-journal.com/old/content/view/396/41/> (дата звернення: 15.09.2023 )
16. Корунець І. В. Вступ до перекладознавства : навч. посіб. : для студ. переклад. і філол. ф-тів/ін-тів, М-во освіти і науки України. Вінниця : Нова книга, 2008. 510 с.
17. Корунець І. В. Теорія і практика перекладу : підручник. Вінниця : Нова книга, 2006. 448 с.
18. Крылова-Грек Ю. М. Психолінгвістический подход к вопросу перевода. Практична психологія та соціальна робота : Науково-практичний та освітньо-методичний журнал. 08/2008. №8. С.74-76.
19. Литвак С. Я. Міжмовні семантичні відмінності та проблеми перекладу. Держава та регіони, Сер. Гуманітарні науки. 2008. № 1. С. 61–66.
20. Литвак С. Я. Різні мовні картини світу і подолання мовного релятивізму при перекладі. Мова і культура. Видавничий дім Дмитра Бураго, 2004. Вип. 7. С. 18–24.
21. Мамрак А. В. Вступ до теорії перекладу : навч. посіб. для студ. ВНЗ. М-во освіти і науки України. Київ : Центр навчальної літератури, 2009. 304 с.

22. Микола Зеров та Максим Рильський: тяглість перекладознавчої традиції. Мовні і концептуальні картини світу: Зб. наук. праць. Київський національний університет ім. Т. Шевченка. Київ, 2004. Вип. 15. С. 86-91.
23. Михайличенко О. О. Категорії теорії перекладу: трансформація, операція чи прийом?. Проблеми семантики, прагматики та когнітивної лінгвістики : зб. наук. пр., М-во освіти і науки України, Київський національний університет ім. Т. Шевченка. Київ, 2009. Вип. 15. С. 279–287.
24. Молчанова Ю. С. Сучасне визначення поняття перекладу та перекладача в концепції постмодернізму. Науковий вісник Волинського національного університету ім. Лесі Українки, Волинський національний університет ім. Лесі Українки. Сер. Філологічні науки : Мовознавство. Луцьк, 2009. № 16. С. 56–60.
25. Москаленко М. Нариси з історії українського перекладу. Всесвіт. 2006. № 5/6. С. 174–194 ; № 7/8. С. 192–206. URL: <https://vsesvit-journal.com/old/content/view/138/41/> (дата звернення 12.07.2023)
26. Олійник І. Д. Основні тенденції дослідження критики перекладу на Заході. Філологічні студії : науковий часопис 2007 рік : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. / голов. ред. В. С. Зубович. Луцьк, 2007. № 1/2. С. 183–188.
27. Подміногін В. Дихотомія перекладацьких стратегія очуження та одомашнення в історії європейського перекладу. Наукові записки. Сер. Філологічні науки (мовознавство): У 5 ч. Кіровоград: РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2010. Вип. 89(1). С. 98-102.
28. Полякова І. С. До питання про еквівалентність перекладу. Філологічні студії : науковий часопис 2007 рік : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. / голов. ред. В. С. Зубович Луцьк, 2007. № 1/2. С. 198–202.
29. Потебня А. Язык и народность, Мысль и язык. Київ : СИНТО. 1993, 163 с.

30. Приходько В. Б. Мовна ментальність і переклад: термінологічний аспект. Проблеми славістики : науковий часопис. Волинський національний університет ім. Лесі Українки. Луцьк, 2005. № 1/4. С. 249–253.
31. Ржевская А. В. Проблема определения приема перевода. Мова і культура. Видавничий дім Дмитра Бураго, 2004. Вип. 7. С. 49–52.
32. Рогатюк А. Є. Соціокультурні та соціолінгвістичні фактори в аспекті перекладу. Філологічні студії : науковий часопис, Волинський національний університет ім. Лесі Українки. Луцьк, 2005. № 3/4. С. 310–315.
33. Середич М. С. Перекладознавство у системі наук про слово (деякі теоретичні зауваги й узагальнення): Світлій пам'яті професора Марка Гольберга. Філологічні студії : науковий часопис 2007 рік : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. / голов. ред. В. С. Зубович. Луцьк, 2007. № 1/2. С. 216–222.
34. Сидорук Г. І. Основи перекладознавства : метод. розробка. Київ: Кондор, 2010. 284 с.
35. Теорія і практика перекладу : укр. наук. зб. М-во освіти України, Київський університет ім. Т. Г. Шевченка \ за ред. О. І. Чередниченко. Київ: Вища школа, 1994. 280 с.
36. Фесенко Г. В. Вітчизняна номенклатура птахів світу. Кривий Ріг: ДІОНАТ, 2018, 580 с
37. Чередниченко О. І. Про мову і переклад. Київ: Либідь, 2007. 248 с.
38. Beaton, R. 2006. Ο Ερωτόκριτος μέσα στην ιστορική εξέλιξη της μυθιστορίας. Ηράκλειο: Βικελαία Δημοτική Βιβλιοθήκη, Αθήνα. 49 p.
39. Hawkes, T. 1978. Μεταφορά. Η γλώσσα της κριτικής. Αθήνα : Ερμής, 1993. 150 p.
40. Holton D. Μελέτες για τον Ερωτόκριτο και άλλα νεοελληνικά κείμενα. Αθήνα : Καστανιώτης, 2000. 42 p.

41. Holton, D. Μυθιστορία. Λογοτεχνία και Κοινωνία στην Κρήτη της Αναγέννησης. 2η έκδοση. Ηράκλειο: Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Κρήτης. 2013. 291 p.
42. Jacobson R. Selected writings. Vol. 3. The Hague-Paris, 1981. 420 c
43. Kwieciński P. Disturbing Strangeness. Foreignisation and Domestication in Translation Procedures in the Context of Cultural Assymetry. Toruń: Wydawnictwo, 2021. 262 p.
44. Luyken, G.M., Herbst, T., Langham-Brown, J., Reid, H. & Spinhof, H. Moennig, U. Τα ειδολογικά συμφραζόμενα του Ερωτόκριτου. Ζητήματα Ποιητικής στον Ερωτόκριτο. Ηράκλειο: Βικελαία Δημοτική Βιβλιοθήκη. Αθήνα. 2006. 82 p.
45. Munday, J. Introducing Translation Studies. Theories and Applications. London and New York: Routledge, 2011. 394 p.
46. Newmark P. Approaches to Translation. Shanghai: Shanghai Foreign Language Education Press, 2001. 213 p.
47. Newmark, P. Translation and Culture. Meaning in Translation / ed. B. Lewandowska-Tomaszczyk. Frankfurt : Peter Long GmbH, 2010. pp. 171-182.
48. Nida E. Language and Culture-Contexts in Translation. Shanghai: Shanghai Foreign Language Education Press, 2001. 140 p.
49. Nida E. Toward a Science of Translating. Leiden : E.J. Brill, 1964. 331 p.
50. Nord C. Translating as a Purposeful Activity –Functional Approaches Explained. Shanghai: Shanghai Foreign Language Education Press, 2001. 166 p.
51. Patsi-Garin E. Επίτομο λεξικό Ελληνικής Μυθολογίας, Αθήνα : εκδ. Χάρη Πάτση, 1969. 708 p.
52. Schleiermacher F. Über die verschiedenen Methoden des. Friedrich Schleiermachers sämtliche Werke. Berlin, 1838. 245 p.
53. Seidelmann P. Περιεκτική εγκυκλοπαίδεια της μυθολογίας, της λαογραφίας, και των μύθων. Αθήνα. 2006. 180 p.



54. Sifakis G. M. Looking for the tracks of oral tradition in medieval and early modern Greek poetic works. London : Journal of the Hellenic Diaspora. №27. P. 61-86.
55. The Birds of Greece George Handrinos and Triantaphyllos Akriotis. Athens : A&C Black, 1997. 336 p.
56. Vegetti M. Ιστορία της Αρχαίας Φιλοσοφίας. Αθήνα. 2000. 446 p.
57. Venuti L. Strategies of translation : Routledge encyclopedia of translation studies. London and New York :Taylor and Francis Books Ltd, 2001. P. 240–244.
58. Venuti L. The Translator’s Invisibility: A History of Translation. London & New York: Routledge, 1995. 368 p.
59. Wang D. Domestication and Foreignization. Contradiction in China Translation. 2012, Vol. 9. P. 24-26.
60. Αλεξίου Στ. «Εισαγωγή» στο: Βιτσέντζος Κορνάρος, Ερωτόκριτος. Αθήνα : Εστία, Νέα Ελληνική Βιβλιοθήκη, 1995. 369 σ.
61. Ανδριώτης Ν, Λεξικό της κοινής νεοελληνικής. Αθήνα : Ινστιτούτο Νεοελληνικών Σπουδών, 1992. 436 σ.
62. Ανωγειανάκης Φ. Ελληνικά Λαϊκά Μουσικά Όργανα. Αθήνα. 1976. 400 σ.
63. Βλάχος Α. Ιστορία της Ελληνικής γλώσσας. Αθήνα : Addison Wesley Publishing Company, 2006. 560 σ.
64. Ευαγγελάτος Σπ. Για τη χρονολόγηση του Ερωτόκριτου στο: Ερωτόκριτος. Ο ποιητής και η εποχή του, Αθήνα : Επτά Ημέρες, 2000. 29 σ.
65. Καπλάνης, Τ.Κ. Όπου κατέχει να μιλή με γνώση και με τρόπο...: η ποιητική θεωρία του Β.Κορνάρου με αφορμή τα σχόλια ποιητικής του Ερωτόκριτου. Ηράκλειο: Βικελαία Δημοτική Βιβλιοθήκη, 2006. 394 σ.
66. Κατσιγιάννης, Α. Ξένος ή δικός μας; Η κριτική πρόσληψη του Ερωτόκριτου τον 19ο αιώνα. Σητεία: Κέντρο Ερευνών και Μελετών Κρητικού Πολιτισμού του Δήμου Σητείας, 2015. 416 σ.

67. Καψωμένος Ε. Η δομή της αφήγησης στον Ερωτόκριτο, Κώδικες και σημασίες. Αθήνα : εκδ. Αρσενίδη 1990, 41 σ.
68. Κοντοσόπουλος Ν. Γ. Γλωσσικός άτλας της Κρήτης: Γενική εισαγωγή και διαλεκτολογικοί χάρτες. Κρήτη : Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Κρήτη, 2006. 172 σ.
69. Κορνάρος Β. Ερωτόκριτος. Αθήνα : Εστία, 1995. 386 σ.
70. Λεντάρη Τ. Ο Ερωτόκριτος και η ελληνική δημώδης μυθιστορία του μεσαίωνα: ο λόγος της επιθυμίας και η απουσία του. Ηράκλειο: Βικελαία Δημοτική Βιβλιοθήκη, 2006. 68 σ.
71. Μαρκαντωνάτος Γ. Σακελλαριάδης, Γ. Λεξικό Λογοτεχνικών όρων. Θεσσαλονίκη: Μαλλιάρης Παιδεία, 1980. 524 σ.
72. Μαυρομάτης Γ. Το πρότυπο του Ερωτόκριτου. Ιωάννινα. 1982. 340 σ.
73. Πολίτης Λ. Ιστορία της Νεοελληνικής Λογοτεχνίας. Αθήνα, 1985. 480 σ.
74. Χατζιδάκη Γ. Περί της γλώσσης και της γραμματικής του Ερωτοκρίτου. Ηράκλειο. 1915. 458 σ.